

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Jaarverslag 2008

AIVD Jaarverslag 2008

De AIVD staat voor de nationale veiligheid door tijdig dreigingen, politieke ontwikkelingen en risico's te onderkennen die niet direct zichtbaar zijn. Hiertoe doet de dienst onderzoek in binnen- en buitenland. De AIVD deelt gericht kennis en informatie die samenwerkingspartners en belangendragers aanzet tot handelen. De AIVD signaleert, adviseert en mobiliseert anderen en reduceert zelfstandig risico's. Hiermee vervult de dienst zijn eigen rol in het netwerk van overheidsorganisaties die de veiligheid nationaal en internationaal beschermen.

Voorwoord

Het is de rol van de AIVD om voor de samenleving onzichtbare dreigingen, zichtbaar te maken. Het jaarverslag van de AIVD over 2008 laat uitgebreid zien dat de AIVD hierover veelvuldig rapporteert aan samenwerkingspartners. Met deze informatie stelt de AIVD deze partners in staat te handelen.

Ambtsberichten van de AIVD hebben geleid tot arrestaties en vervolging van terrorismeverdachten, alsook tot ‘ongewenstverklaringen’ waardoor personen die een gevaar vormen voor de nationale veiligheid niet (langer) in Nederland mochten verblijven. Mede op basis van de informatie van de AIVD hebben bestuurders en ambtenaren op lokaal en landelijk niveau beleid ontwikkeld om radicalisering tegen te gaan. De AIVD heeft bedrijven en instellingen gewezen op de werkwijze van dierenrechtenextremisten, waardoor passende tegenmaatregelen genomen zijn. De AIVD heeft inlichtingsofficieren van buitenlandse diensten onderkend en deze hebben Nederland moeten verlaten. Inlichtingen van de AIVD hebben eveneens bijgedragen aan het vormgeven van het buitenlandbeleid van Nederland. Bovendien heeft de AIVD analyses verstrekt die hebben bijgedragen aan de veiligheid van personen, objecten en diensten en de bescherming van vitale informatie.

In dit jaarverslag vraagt de AIVD aandacht voor de risicovolle relatie tussen nationale veiligheid en openheid en transparantie. Het jaarverslag is immers niet alleen de uitvoering van een wettelijke verplichting om kenbaar te maken wat de aandachtsgebieden van de AIVD zijn. Ik vind het jaarverslag dan ook van wezenlijk belang als instrument om het veiligheidsbewustzijn in de Nederlandse samenleving te vergroten: niet om mensen angst aan te jagen, maar om Nederland weerbaarder te maken tegen deze dreigingen

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Mw. dr. G. ter Horst

Zone
5300

De AIVD in het kort

De AIVD doet in binnen- en buitenland onderzoek om tijdig dreigingen en risico's te onderkennen voor de nationale veiligheid. Dergelijke dreigingen en risico's kunnen gericht zijn tegen de Nederlandse samenleving als geheel maar ook tegen instellingen, organisaties of individuele burgers. Daarbij kan het gaan om geweldsdreigingen, met als doel fundamentele maatschappelijke veranderingen te realiseren of de democratische besluitvorming onder druk te zetten. Ook kan de dreiging leiden tot maatschappelijke ontwrichting of beperking van de grondrechtelijke vrijheden van bepaalde personen of groepen. De AIVD wint daarnaast politieke inlichtingen in die voor de regering van waarde zijn bij de standpuntbepaling over het buitenlands beleid en bij het voeren van internationale onderhandelingen. Tot slot richt de AIVD zijn onderzoek op risico's voor en dreigingen tegen vitale maatschappelijke processen (bijvoorbeeld energie- en drinkwatervoorziening, transport en telecommunicatie) en risico's die ontstaan doordat kwetsbare overheidsinformatie in handen komt van onbevoegden.

Personen of organisaties van wie c.q. waarvan een dreiging uitgaat, schermen hun activiteiten zo goed mogelijk af. De AIVD richt zijn aandacht op dreigingen en risico's in de fase waarin die zich (nog) niet openlijk manifesteren, zodat daartegen tijdig maatregelen kunnen worden genomen. De AIVD mag daarbij gebruik maken van bijzondere bevoegdheden, die zijn vastgelegd in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv 2002).

De AIVD informeert en adviseert bestuurders, beleidsmakers en andere belanghebbenden op lokaal, nationaal en internationaal niveau en zet daarbij anderen aan tot handelen, door hen in staat te stellen op basis van deze informatie beleid te ontwikkelen of maatregelen te nemen. AIVD-producten kunnen aanleiding geven tot beleidsmaatregelen of repressief optreden (bijvoorbeeld aanhoudingen op basis van een ambtsbericht van de AIVD). Ook preventieve maatregelen – zoals verscherping van beveiligingsmaatregelen – kunnen het gevolg zijn van advisering door de AIVD. De AIVD heeft dus zowel een signalerende als een mobiliserende rol. Onder bepaalde omstandigheden en als andere effectieve mogelijkheden ontbreken, kan de AIVD vastgestelde risico's ook door middel van eigen optreden wegnemen.

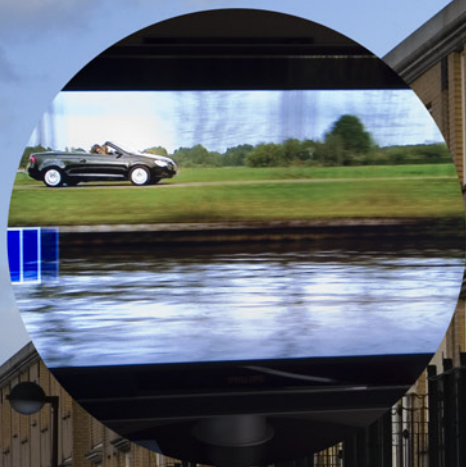
De AIVD voert zijn taak uit onder verantwoordelijkheid en aansturing van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, in samenwerking met vele instanties in binnen- en buitenland en met medewerking van individuele burgers.

Inhoudsopgave

	Voorwoord	3
	De AIVD in het kort	5
I	Veiligheidsbewustzijn onder druk	11
2	Terrorisme	17
2.1	Internationale ontwikkelingen in jihadistisch terrorisme	18
2.2	Nationale ontwikkelingen: dreigingen lokale netwerken geneutraliseerd	21
2.3	Toenemende dreiging transnationale netwerken deels verstoord	23
2.4	Overige terroristische groeperingen	24
3	Radicalisering	29
3.1	De Turkse gemeenschap en radicalisering in Nederland	30
3.2	De Marokkaanse gemeenschap en radicalisering in Nederland	30
3.3	Radicalisering binnen overige gemeenschappen in Nederland	31
3.4	Internet en radicalisering en jihadistisch terrorisme	32
4	Links-, rechts-, en dierenrechtenextremisme	35
4.1	Links-extremisme	36
4.2	Rechts-extremisme en extreemrechts	37
4.3	Radicaal dierenrechtenactivisme en -extremisme	39
5	Heimelijke activiteiten van vreemde mogendheden	43
5.1	Volksrepubliek China	45
5.2	Russische Federatie	45
5.3	Marokko	46
6	Proliferatie	49
6.1	Nucleair	50
6.2	Overbrengingsmiddelen	51
6.3	Chemische en biologische wapens	51
6.4	Verwerving van relevante kennis en apparatuur	52
7	De inlichtingentaak van de AIVD	55
7.1	Het Aanwijzingsbesluit	55
7.2	Trends en ontwikkelingen	57

8	Veiligheidsbevordering	61
8.1	Stelsel Bewaken en Beveiligen	61
8.2	Veiligheidsbevorderende taak	62
8.3	Bescherming bijzondere informatie	63
8.4	Toegangspassen	65
9	Veiligheidsonderzoeken	67
9.1	Ontwikkelingen in 2008	68
9.2	Bezwaar en beroep veiligheidsonderzoeken	71
9.3	Algemene verantwoording over productie veiligheids- onderzoeken 2008	72
10	Sturing en verantwoording	75
10.1	Sturing	75
10.2	Parlementaire zaken en wetgeving	76
10.3	Verzoeken tot kennismeming	78
10.4	Notificatie	79
10.5	Klachten	79
10.6	Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten	80
11	Organisatieontwikkeling en bedrijfsvoering	83
11.1	Organisatieontwikkeling	83
11.2	Informatiehuishouding	83
11.3	Bedrijfsvoering	84
11.4	Kwaliteitsmanagement	85
	Begrippenlijst	87
	Toelichting fotografie	95

1 Veiligheidsbewustzijn onder druk

Tegenwoordig is steeds meer informatie ‘real time’ en online beschikbaar. Het gaat bij die informatie niet alleen om actueel ‘nieuws’, maar ook om informatie op het gebied van politiek, economie en wetenschap. Van overheidsorganisaties wordt verwacht dat zij gevolg geven aan de vraag naar transparantie en openheid. Kennis moet snel en breed worden gedeeld. Dit geldt ook voor de AIVD. De zoekterm ‘AIVD’ levert bij de zoekmachine Google binnen 0,1 seconde 251.000 hits op.

Er is echter ook een keerzijde aan openheid, transparantie en het breed delen van informatie. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de gevolgen hiervan voor het werk van de AIVD zelf, en op de gevolgen die de AIVD ziet voor de veiligheid van de Nederlandse samenleving.

Kennis delen versus geheimhouding

Het is de taak en doelstelling van de AIVD om relevante informatie te leveren aan verschillende afnemers, zoals politici, ambtenaren, bedrijven en instanties, zodat zij hun beleid kunnen wijzigen of maatregelen kunnen nemen. De AIVD doet dat volop. In veel gevallen gaat de verstrekte informatie vergezeld van een advies om op een bepaalde manier te handelen. De AIVD streeft naar een verhoging van de effectiviteit van zijn adviezen. Door het versterken van de relatie met de afnemers en door hun wensen te kennen, wordt continu gewerkt aan kwaliteitsverbetering van de rapportages van de AIVD.

Het bijzondere werk van de AIVD brengt met zich mee dat informatie vaak geheim moet blijven en niet, of slechts in zeer kleine kring, bekend mag worden. Zou dat wel zo zijn, dan bestaat het risico dat bronnen, werkwijzen en/of het actuele kennisniveau openbaar raken, waardoor de AIVD niet meer effectief kan werken, levens in gevaar kunnen komen en de bereidheid onder burgers, bij instellingen en bij buitenlandse diensten om medewerking te verlenen afneemt.

Het dilemma tussen openheid en geheimhouding is ook te zien in de relatie tussen de AIVD en de overheidsinstanties die verantwoordelijk zijn voor de opsporing en vervolging, zoals de politie en het Openbaar Ministerie. In Nederland bestaat van oudsher een strikte scheiding tussen de werkzaamheden van inlichtingen- en veiligheidsdiensten en die van opsporingsinstanties. De AIVD en de opsporingsinstanties werken ieder onder een eigen wettelijk regime met een eigen

taakstelling. Voor de AIVD is dat de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv 2002). Dit betekent dat de AIVD niet belast is met de opsporing van strafbare feiten en daarom niet doelgericht informatie mag verzamelen ten behoeve van een strafproces. Niettemin kan informatie van de AIVD wel degelijk relevant zijn voor de opsporing en vervolging van strafbare feiten. De AIVD neemt veel waar in zijn onderzoek en dit kan van belang zijn voor de handhaving van de rechtsorde. In hoofdstuk 2 worden voorbeelden gegeven van succesvolle uitlevering, uitzetting en vervolging naar aanleiding van ambtsberichten van de AIVD.

Informatie die de AIVD in het kader van zijn taakuitvoering heeft verkregen kan in de vorm van een ambtsbericht aan het Openbaar Ministerie worden verstrekt. Dergelijke informatie kan als startinformatie voor een strafrechtelijk onderzoek worden gebruikt, en – sinds enige tijd – ook als (volwaardig) bewijs in een strafproces. Een door de AIVD uitgebracht ambtsbericht wordt daarmee onderdeel van het strafdossier. De dienst moet dan ook afgewogen omgaan met het uitbrengen van deze ambtsberichten. Bij de strafrechtelijke vervolging dient immers vrijwel alles in de openbaarheid te geschieden en dit kan het inlichtingenwerk doorkruisen. Er is echter wel een toenemende druk op de AIVD om vaker en meer informatie ter beschikking te stellen ten behoeve van het strafproces. Hoewel de AIVD daar niet altijd aan kan voldoen, heeft de dienst ook een belang bij strafrechtelijke vervolging en de openbaarheid daarvan. Het is immers essentieel dat aantastingen van de nationale veiligheid niet zonder gevolgen blijven. Zo wordt ook voor een groot publiek bekend welke risico's de nationale veiligheid bedreigen, en dat deze bedreigingen via een transparant traject worden geneutraliseerd.

Risico's van openheid

Nederlanders verwachten niet alleen van de overheid transparantie, maar zijn zelf ook in toenemende mate bereid om informatie bekend te stellen, hierin gestimuleerd door de toegankelijkheid van internet. Burgers, instellingen en bedrijven plaatsen informatie over zichzelf, over werknemers, producten en processen op websites, vaak uit eigen beweging, maar soms ook vanwege de gevoelde druk om transparant te zijn. Deze openheid brengt risico's met zich mee. Zo wordt informatie over sollicitanten, zakenrelaties, vrienden en kennissen snel breed bekend wanneer deze op internet wordt geplaatst. Ook criminele of frauduleuze handelingen worden eenvoudiger dankzij internet. Denk hierbij aan misbruik van creditcards (bestellingen of betalingen op andermans naam) of identiteitsfraude (het lenen van iemands identiteit). De AIVD ziet bovendien vanuit zijn taakstelling andersoortige risico's aan deze openheid.

Heimelijke activiteiten van vreemde mogendheden

Zo wordt door buitenlandse inlichtingendiensten heimelijk informatie verzameld op politiek, militair, economisch en technisch-wetenschappelijk terrein.

Inlichtingenactiviteiten kunnen daarnaast kwetsbare overheidssectoren en de ICT-infrastructuur aantasten. In 2007 en 2008 kwamen concrete dreigingen aan het licht van digitale aanvallen op computernetwerken bij overheid en bedrijfsleven in Nederland die vanuit China worden geregisseerd. De Russische Federatie heeft ook een brede behoefte aan inlichtingen over ondermeer de NAVO, de technisch-wetenschappelijke sector, de defensie-industrie en de energiesector. Het is een teken aan de wand dat recent ook de Europese Commissie haar zorgen heeft geuit over de toenemende pogingen om gevoelige en geheime informatie te vergaren in de Brusselse kantoren. In dit verband wees zij publiekelijk op de activiteiten van Rusland en China.

De AIVD verzorgt voorlichting op maat aan ambtenaren en mensen in het bedrijfsleven zodat zij veiligheidsmaatregelen kunnen treffen ter voorkoming van mogelijke inlichtingenactiviteiten. Ook kan de AIVD zelfstandig handelen.

Proliferatie

Ons land is een interessant doelwit voor landen en organisaties die streven naar het bezit van massavernietigingswapens. Veel van de hoogwaardige technologie die in Nederland voorhanden is, is namelijk zowel voor civiele als voor militaire toepassing bruikbaar. Het is daarom belangrijk dat bedrijven en wetenschappelijke instellingen zich bewust zijn van de risico's (van de mate van openheid) in hun contacten met organisaties en instanties uit landen die ervan worden verdacht massavernietigingswapens te ontwikkelen. De AIVD is ook op dit gebied actief in de voorlichting aan het bedrijfsleven. Een gezamenlijke eenheid van de AIVD en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) besteedt naast het reguliere onderzoek ook veel aandacht aan voorlichting aan bedrijven, organisaties en instellingen.

Terrorisme, verzet tegen het asielbeleid en dierenrechtenextremisme

Niet alleen buitenlandse mogendheden en bedrijven profiteren van de openheid van werknemers en het bedrijfsleven. Ook (potentiële) terroristen benutten de toegankelijkheid van informatie, bijvoorbeeld om mogelijke doelwitten te selecteren voor een te plegen aanslag. Daarnaast maken dierenrechtenextremisten en andere extremistische actievoerders er gebruik van. Voor hen is vooral internet een dankbare bron van informatie over welke personen of bedrijven als toeleverancier, financier of anderszins betrokken zijn bij bijvoorbeeld het doen van diervoorproeven of het uitzetten van uitgeprocedeerde vreemdelingen. Ook hier kan de beschikbaarheid van ogenschijnlijk onschuldige informatie verstrekking veiligheidsrisico's met zich meebrengen.

Conclusie

De AIVD probeert zo open mogelijk te zijn over zijn werk, bijvoorbeeld in dit jaarverslag. Daarmee geeft de AIVD gevolg aan de roep om transparantie. De AIVD constateert echter dat aan openheid bepaalde risico's zijn verbonden. Dit zijn risico's die het werk van de dienst zelf raken, maar ook burgers, bedrijven en instanties.

De AIVD vervult een rol in het zichtbaar maken van ongekende dreigingen, en verhoogt daarnaast het weerstandsniveau tegen deze risico's door gericht informatie te verstrekken aan bepaalde doelgroepen, met daarbij adviezen hoe te handelen. De AIVD doet dit bijvoorbeeld door voorlichting te geven aan delen van de overheid, het bedrijfsleven en vitale sectoren die mogelijk doelwit van spionage zijn. De AIVD heeft in 2008 samen met de MIVD een openbare publicatie uitgebracht waarin wordt gewaarschuwd voor spionagerisico's bij reizen naar het buitenland. Ook wordt als het gaat om (dierenrechten)extremisme de voorlichting geïntensiveerd om personen, bedrijven en overheidsinstanties op de hoogte te brengen van de werkwijze, tactieken en strategieën van deze activisten. Ten slotte wordt dit jaarverslag van de AIVD over 2008 benut om uitgebreid stil te staan bij de risico's en belangen voor de nationale veiligheid die de dienst in zijn onderzoeken onderkent.

Panorama

2 Terrorisme

Jihadistisch terrorisme blijft voor Nederland een bedreiging vormen. Hieronder volgen de belangrijkste internationale ontwikkelingen die zich in 2008 op het gebied van jihadistisch terrorisme hebben voorgedaan:

- Nederland en Nederlandse belangen vormen een voorkeursdoelwit voor internationaal opererende jihadistische netwerken;
- Internationaal opererende jihadistische netwerken lijken meer nadruk te hebben gelegd op westerse doelwitten. Deze doelwitverschuiving is onder andere opgetreden door het verlies aan sympathie onder de potentiële achterban en binnen de eigen gelederen, doordat bij de aanslagen in de islamitische wereld vooral moslimslachtoffers vallen;
- Het vermogen van Al Qa'ida om aanslagen te (laten) plegen is de afgelopen jaren toegenomen;
- De AIVD ontving een groeiend aantal signalen dat uit Europa afkomstige personen een militaire opleiding volgen in trainingskampen in de Pakistaans-Afghaanse regio. Hiermee kan het vermogen van (kern-)Al Qa'ida toenemen om aanslagen in Europa te (laten) plegen.

Wat betreft nationale ontwikkelingen op het gebied van jihadistisch terrorisme hebben zich in 2008 de volgende ontwikkelingen voorgedaan:

- Lokaal-autonome jihadistische netwerken bleken nog steeds verdeeld en het ontbrak deze netwerken aan leidersfiguren;
- De AIVD heeft via de CT Infobox informatie verstrekt aan de IND, waarmee met succes een aantal jihadistische onderzoekssubjecten vreemdelingrechtelijk zijn aangepakt;
- Binnen verschillende (inter)nationale jihadistische netwerken waarnaar de AIVD onderzoek verricht hebben aanhoudingen plaatsgevonden, onder meer op basis van ambtsberichten van de AIVD;
- In Barcelona werd in de nacht van 18 op 19 januari 2008 een jihadistisch-terroristische cel (deels) opgerold. De AIVD beschikte over informatie dat een direct aan deze cel te relateren persoon zich met een studentenvisum in Nederland bevond en een (zelfmoord)aanslag in Duitsland had moeten plegen. Deze persoon is door de politie aangehouden en in augustus 2008 overgeleverd aan de Spaanse autoriteiten.

2.1 Internationale ontwikkelingen in jihadistisch terrorisme

In maart 2008 heeft de NCTb het algemeen dreigingsniveau verhoogd van 'beperkt' naar 'substantieel'. Aanleiding hiervoor was de door de AIVD en MIVD geconstateerde toegenomen dreiging vanuit internationaal opererende netwerken.

Het dreigingsprofiel van Nederland was al geruime tijd hoog, onder meer wegens de militaire aanwezigheid in Irak en nu in Afghanistan. Ook het kritische islamdebat in Nederland heeft bijgedragen aan dit profiel. Van bijzondere betekenis was het verschijnen van de film *Fitna* van PVV-fractievoorzitter Geert Wilders in maart 2008. De film zorgde aanvankelijk voor weinig beroering onder de moslimbevolking, zowel in Nederland als elders in de wereld. Op termijn blijkt de film echter een belangrijke factor te zijn voor het profiel van Nederland binnen jihadistische netwerken. *Fitna* wordt door jihadisten als een belediging van de islam gezien en als zodanig aangegrepen als legitimatie voor het aanmerken van Nederland(se belangen) als doelwit. Hierdoor nam in 2008 de voorstelbaarheid toe van een jihadistische aanslag in Nederland of op Nederlandse belangen in het buitenland.

De AIVD houdt er rekening mee dat Nederland nog geruime tijd als voorkeursdoelwit zal gelden. Dit kan ondermeer opgemaakt worden uit een vergelijking met de ontwikkeling van het dreigingsprofiel van Denemarken na de 'cartoonaffaire'. Een andere factor is dat de status van Nederland als voorkeursdoelwit ook lijkt voort te komen uit een strategische heroriëntatie die internationaal opererende netwerken in 2008 hebben gemaakt. Daarbij is de nadruk verschoven naar westerse doelwitten. Deze heroriëntatie is onder meer het gevolg van kritiek – zowel binnen de eigen gelederen als in de bredere moslimgemeenschap – op het feit dat bij aanslagen in de islamitische wereld de slachtoffers vooral moslims zijn. Het geweld zou zich meer moeten richten op doelwitten die als legitiem en 'onomstreden' worden beschouwd, zoals westerse belangen in het algemeen en personen of landen die vanuit jihadistische optiek de islam beledigen in het bijzonder. Op deze manier hopen jihadisten een maximaal mobiliserend effect te bereiken en de 'harten van moslims wereldwijd' te veroveren.

Dreiging vanuit het Pakistaans-Afghaanse grensgebied

In augustus 2008 heeft de AIVD twee gerubriceerde analyses uitgebracht om te waarschuwen voor de toegenomen dreiging vanuit Al Qa'ida en terroristische groeperingen in het Pakistaans-Afghaanse grensgebied richting Nederlandse belangen.

Op basis van de uitgebrachte analyses is ook een inschatting gemaakt van de consequenties van deze dreiging voor een aantal specifieke personen, objecten en diensten/sectoren. De AIVD heeft op basis van deze inschatting uiteindelijk de

waarschijnlijkheid van de dreiging tegen een aantal personen, objecten en sectoren naar boven bijgesteld. Deze inschatting is mede gebaseerd op een onderzoek dat de AIVD in 2008 in samenwerking met de Counter Terrorism Group (CTG)¹ heeft afgerond naar het proces van doelwitselectie door jihadistische netwerken.²

Het Pakistaans-Afghaanse grensgebied is een belangrijke basis voor internationaal opererende netwerken die ook een bedreiging vormen voor Nederland en Nederlandse belangen in het buitenland. Het afgelopen jaar zijn enkele Nederlanders of personen vanuit Nederland naar de grensregio afgereisd om faciliteringsactiviteiten te ontplooiën. De AIVD heeft waar mogelijk versturende maatregelen getroffen.

In deze grensregio opereren behalve kern-Al Qa'ida onder meer de Taliban, de Islamic Movement of Uzbekistan (IMU), de Islamitische Jihad Unie (IJU) en Lashkar-e-Taiba (LeT). In 2008 is door de AIVD de analyse gemaakt (en bij collegadiensten geverifieerd) dat het vermogen van kern-Al Qa'ida om aanslagen te doen plaatsvinden de afgelopen jaren is toegenomen. Voor een groot deel is dit te verklaren door de vele samenwerkingsverbanden die Al Qa'ida met andere netwerken en groeperingen is aangegaan, zowel in het Pakistaans-Afghaanse grensgebied, als elders in de islamitische wereld. Doordat tegelijkertijd de jihadistische agenda van deze netwerken en groeperingen (in ieder geval in propagandistische zin) verder internationaliseerde, neemt de dreiging richting het Westen en westerse belangen toe.

Een ontwikkeling die in dit verband reden tot zorg is, betreft het groeiend aantal signalen dat uit Europa afkomstige personen een militaire opleiding volgen in trainingskampen in de Pakistaans-Afghaanse regio. Dat betekent dat het vermogen van (kern-)Al Qa'ida om aanslagen in Europa te (laten) plegen kan toenemen. De getrainde personen kunnen wanneer zij terugkeren naar Europa niet alleen zelf aanslagen plegen, maar ook anderen hierbij aansturen of ondersteunen. De AIVD heeft het afgelopen jaar weliswaar geen aanwezigheid van Nederlanders in trainingskampen kunnen vaststellen, maar houdt hier wel rekening mee. Ook de mogelijkheid dat rekruten uit andere Europese landen de opdracht krijgen in Nederland een aanslag uit te voeren kan niet worden uitgesloten.

1 Een samenwerkingsverband van Europese veiligheidsdiensten

2 De resultaten van de studie doelwitselectie zijn gedeeld met de NCTb, het Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding (GCT), alle RID'en en de Bijzondere Dienst Koninklijke Marechaussee (BD/KMar)

Strategische doelstellingen van AQIM

Al Qa'ida in de Islamitische Maghreb (AQIM) is in vergelijking met haar voorganger, de Groupe Salafiste pour la Prédication et le Combat (GSPC), veel meer een internationale jihadistische agenda gaan verkondigen. AQIM heeft daarbij als doel het creëren van een breder draagvlak voor zijn strijd tegen de Algerijnse overheid. Sinds de aanslagen in Algiers op 11 april 2007 lijkt ook AQIM namelijk een grotere gevoeligheid te hebben ontwikkeld voor de beschuldiging dat met dergelijke aanslagen ook islamitische burgers getroffen worden. Het is daarom aannemelijk dat de aandacht van AQIM ten dele zal verschuiven naar 'onomstreden' doelwitten, zoals westerse belangen en doelwitten. Zo kan AQIM sympathie mobiliseren in Noord-Afrika en zijn internationale status als voorstander van de 'rechtvaardige' strijd ter verdediging van de islam vergroten. Naast een jihadistische retoriek waarin wordt bedreigd met aanslagen op westerse belangen, zijn de afgelopen twee jaar met enige regelmaat daadwerkelijk buitenlanders en buitenlandse belangen in Algerije aangevallen. Door westerse belangen in de regio of in Europa zelf aan te vallen zou AQIM zich sterk kunnen doen gelden. Het merendeel van de AQIM-aanslagen blijft vooralsnog echter gericht tegen de Algerijnse overheid en met name tegen het veiligheidsapparaat in het noordoosten van het land.

AQIM pleegt in tegenstelling tot de vroegere GSPC met een zekere regelmaat zelfmoordaanslagen. Zo bewees de organisatie in augustus en september 2008 opnieuw in staat te zijn tot grootschalige aanslagen met een reeks van zelfmoordaanslagen – uitgevoerd met voertuigbommen – op installaties van het Algerijnse veiligheidsapparaat in Boumerdes, Bouira en Tizi-Ouzou. Toch boekt de Algerijnse overheid wel successen in haar strijd tegen AQIM, waarbij zowel gebruik gemaakt wordt van harde repressie als van verzoeningspolitiek. Maar ongeacht de deels succesvolle strijd van de Algerijnse overheid tegen AQIM, blijft deze organisatie vooralsnog de grootste bedreiging van vrede en stabiliteit in Noord-Afrika en westerse belangen aldaar.

Voorlopig lijkt de strijd tegen de Algerijnse overheid centraal te blijven staan in het denken en doen van AQIM. Hoewel de organisatie een potentieel gevaar vormt voor Europa door haar geografische nabijheid en mogelijke aantrekkingskracht op Noord-Afrikanen in Europa, lijkt AQIM zich vooralsnog niet te richten op het plegen van aanslagen in Europa. Wel heeft in 2008 in Europa ondersteuning plaatsgevonden voor AQIM, zoals rekrutering, fondsenwerving en het doorsluizen van strijders. In Spanje, Frankrijk, België en Italië zijn in 2008 diverse Noord-Afrikaanse netwerken opgerold die een relatie met Algerijnse terroristische groeperingen hadden.

2.2 Nationale ontwikkelingen: dreigingen lokale netwerken geneutraliseerd

Uit het onderzoek naar jihadistische netwerken die in of vanuit Nederland opereren is in 2008 gebleken dat de terroristische dreiging steeds meer uitgaat van transnationale en lokale netwerken met een internationale oriëntatie, maar minder vanuit lokaal-autonome netwerken.

In het afgelopen jaar kenmerkten lokaal-autonome netwerken zich in Nederland nog steeds door verdeeldheid en een gebrek aan leidersfiguren. In 2008 heeft zich geen concrete terroristische dreiging voorgedaan vanuit lokaal-autonome netwerken; wel vond een aantal incidenten plaats waarbij sprake was van dreiging. De AIVD heeft het afgelopen jaar maatregelen mogelijk gemaakt die hebben bijgedragen aan het neutraliseren van deze dreiging.

Ambtsbericht leidt tot aanhouding

Zo werd op 11 november 2008 een inwoner van Den Haag aangehouden door de Nationale Recherche. Voorafgaand aan de aanhouding had de AIVD een ambtsbericht uitgebracht waarin werd gemeld dat betrokkene in korte tijd was geradicaliseerd en over vuurwapens zou beschikken. Bij huiszoeking werden inderdaad twee vuurwapens aangetroffen, inclusief scherpe patronen en een geluidsdemper. Betrokkene is door de rechtbank in Rotterdam veroordeeld tot vier maanden celstraf wegens verboden wapenbezit, waarvan één maand voorwaardelijk. De Nationale Recherche heeft in haar onderzoek geen betrokkenheid bij terroristische misdrijven kunnen aantonen.

Succesvolle vreemdelingrechtelijke aanpak

Behalve lokaal-autonome netwerken zijn in Nederland ook lokale netwerken actief die meer internationaal georiënteerd zijn. Dit type netwerk houdt zich veelal bezig met ondersteuningsactiviteiten en rekrutering voor het voeren van de gewelddadige jihad elders in de wereld. Een dergelijk netwerk, de zogenaamde 'twaalf van Rotterdam', werd in 2002 opgerold nadat de AIVD een ambtsbericht had uitgebracht. De twaalf werden in 2003 echter vrijgesproken. De afgelopen jaren heeft een vreemdelingrechtelijke aanpak, onder meer op basis van ambtsberichten van de AIVD, ertoe geleid dat reeds zes van deze twaalf personen tot ongewenst vreemdeling zijn verklaard. In 2008 heeft de AIVD een ambtsbericht uitgebracht over een Algerijns lid van dit netwerk, die hierop door de IND tot ongewenst vreemdeling is verklaard en Nederland inmiddels heeft verlaten. De AIVD constateert dat hiermee vrijwel een einde is gekomen aan de rekruterings- en faciliteringsactiviteiten van dit netwerk, dat bovendien inmiddels nagenoeg geheel is uiteengevallen.

Ambtsberichten aan de IND

De AIVD brengt ook ambtsberichten uit aan de IND. Daarin kan geconcludeerd worden dat de AIVD een persoon een 'gevaar voor de nationale veiligheid' acht. Op grond van de Vreemdelingenwet biedt een dergelijk ambtsbericht de IND de mogelijkheid die persoon ongewenst vreemdeling te verklaren. Een ongewenst vreemdeling mag Nederland niet inreizen of in Nederland verblijven. Wanneer hij dat toch doet, is hij strafbaar en kan hij in vreemdelingenbewaring worden geplaatst om uitgezet te kunnen worden.

Tegen het besluit tot ongewenstverklaring kunnen personen een bestuursrechtelijke procedure starten. In deze procedure kan de bestuursrechter om inzage verzoeken in de achterliggende stukken, waaronder het ambtsbericht, en daardoor zelf het bewijs waarderen. Kennisneming van de achterliggende stukken van de AIVD is mogelijk wanneer door de rechter daarover geheimhouding wordt betracht.

Daarnaast heeft de AIVD in 2008 een ambtsbericht uitgebracht over een persoon van Marokkaanse origine. De AIVD concludeerde dat hij een gevaar vormt voor de nationale veiligheid, omdat hij sympathiseert met de internationale gewelddadige jihad, contacten onderhoudt met gelijkgestemde personen in het buitenland en deze ook daadwerkelijk heeft ondersteund. Op basis van dit ambtsbericht is hij tot ongewenst vreemdeling verklaard en aangehouden door de vreemdelingenpolitie. Hij zal naar verwachting worden uitgezet naar zijn geboorteland Marokko. In een ambtsbericht over een andere man uit dezelfde familie wordt geconcludeerd dat deze de democratische rechtsorde afwijst. Op basis van dit ambtsbericht kan naar verwachting worden voorkomen dat hij de Nederlandse nationaliteit krijgt.

Ook heeft de AIVD in november 2008 een ambtsbericht aan de IND uitgebracht over een Turkse man. Deze man, met een inmiddels verlopen Nederlandse verblijfsstatus, reisde in augustus 2008 vanuit Nederland via Turkije naar het Pakistaans-Afghaanse grensgebied om daar deel te nemen aan de internationale gewelddadige jihad. In het ambtsbericht is gesteld dat de AIVD betrokkene een gevaar acht voor de nationale veiligheid. De IND heeft hem vervolgens tot ongewenst vreemdeling verklaard.

CT Infobox

In 2008 is een geavanceerd systeem ontwikkeld waarin de beschikbare gegevens van verschillende partnerorganisaties gelijktijdig, geautomatiseerd worden ontsloten. De informatie van IND, KLPD en AIVD wordt in het nieuwe systeem bij elkaar gebracht, waardoor het zoeken is vereenvoudigd en het analyseren een stuk sneller kan plaatsvinden. In een latere fase zullen ook bestanden van andere partners worden ontsloten.

2.3 Toenemende dreiging transnationale netwerken deels verstoord

De belangrijkste ontwikkelingen op het terrein van jihadistisch terrorisme in Nederland hadden betrekking op de activiteiten van transnationale netwerken. Deze trend loopt parallel aan de internationale ontwikkelingen in die zin dat ook de meest dreigende activiteiten van transnationale netwerken in Nederland een relatie hadden met netwerken en organisaties in Pakistan of Afghanistan.

Op 16 mei 2008 is een Nederlander van Turkse afkomst door de Nationale Recherche (NR) aangehouden op grond van een formeel verzoek van de Franse justitie. In verband met het Franse rechtshulpverzoek heeft de AIVD twee ambtsberichten uitgebracht aan het Openbaar Ministerie. Betrokkene is – vanuit detentie – uitgeleverd aan Frankrijk op 18 juli. Hij vervulde een spilfunctie binnen een internationaal faciliteringsnetwerk gelieerd aan de Islamic Movement of Uzbekistan (IMU), waarvan het meest prominente gedeelte zich in Frankrijk bevond. Zelf stond hij daartoe ook in contact met de leiders van de IMU. De IMU is een terroristische organisatie die verdreven is uit Oezbekistan en sinds de val van het Talibanbewind in 2001 in het Pakistaans-Afghaanse grensgebied opereert. De organisatie staat in nauw contact met de Taliban en andere jihadistische netwerken en organisaties.

In augustus 2008 is een op een studentenvisum in Nederland verblijvende Pakistaan, Aqeel A., op basis van een Europees arrestatiebevel uitgeleverd aan de Spaanse autoriteiten. Het Spaanse Openbaar Ministerie beschouwt hem als een volwaardig lid van een jihadistische cel in Barcelona, die in de nacht van 18 op 19 januari 2008 deels is opgerold. Hierbij werden veertien personen aangehouden. De verdachten – bijna allen van Pakistaanse afkomst – maakten volgens de Spaanse autoriteiten deel uit van een internationaal jihadistisch netwerk dat plannen had voor zelfmoordaanslagen in Spanje, Portugal, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland. Aqeel A. zou in dit kader een (zelfmoord)aanslag in Duitsland hebben moeten plegen.

Op 14 maart 2008 is hij – op basis van een ambtsbericht van de AIVD – in Breda aangehouden op verdenking van deelname aan een internationaal jihadistisch netwerk dat voorbereidingen treft voor aanslagen in West-Europa. Wegens onvoldoende bewijs voor een succesvolle strafrechtelijke vervolging in Nederland kon het voorarrest na verloop van tijd niet verlengd worden. Voor zijn uitlevering aan de Spaanse autoriteiten is hij op basis van een ambtsbericht van de AIVD in april 2008 door de IND tot ongewenst vreemdeling verklaard.

Met de Barcelona-zaak kreeg Europa opnieuw te maken met een ernstige dreiging vanuit de Pakistaans-Afghaanse grensregio. Dit was eerder al het geval bij de aanslagen in Londen van juli 2005, de vrijdelde aanslagen op transatlantische vluchten in het Verenigd Koninkrijk in 2006 en de vrijdelde aanslagen in Duitsland en Denemarken in de zomer van 2007. Het netwerk in deze zaak wijkt echter af van het eerder heersende dreigingsbeeld van Pakistaanse terroristische netwerken. Zowel in het Verenigd Koninkrijk als in Duitsland bestonden de cellen hoofdzakelijk uit 'homegrown' jihadisten. Dat zijn jonge moslims die in het Westen zijn opgegroeid en geradicaliseerd en na het ondergaan van een training in Pakistan of Afghanistan terugkeerden met instructies voor het plegen van een aanslag. In de Barcelona-zaak is deze 'homegrown' component niet aanwezig. Dit jihadistische netwerk bestond deels uit al langer in Europa verblijvende Pakistanen. Zij fungeerden vooral als facilitatoren voor jonge Pakistaanse 'operatives' die in eigen land zijn geradicaliseerd en getraind om vervolgens naar Europa gestuurd te worden voor het plegen van (zelfmoord) aanslagen. Een scenario waarbij jihadistische operatives van buiten Europa 'ingevlogen' worden was reeds denkbaar, maar had zich voor deze zaak nooit concreet voorgedaan in Europa. Tevens wordt hiermee het beeld bevestigd dat jihadistische netwerken in het Pakistaans-Afghaanse grensgebied vastbesloten zijn om aanslagen in Europa te plegen.

2.4 Overige terroristische groeperingen

Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)

De AIVD doet onderzoek naar ondersteuning vanuit Nederland van de strijd van de LTTE op Sri Lanka. Het gaat hierbij voornamelijk om financiële steun die door fondsenwerving binnen de Tamilgemeenschap in Nederland wordt gerealiseerd. Omdat de fondsenwerving in meerdere westerse landen plaatsvindt, heeft de AIVD in 2008 met betrekking tot de LTTE de samenwerking gezocht met een aantal collegadiensten. Tevens heeft de AIVD de daarvoor aangewezen autoriteiten in Nederland inzicht verschaft in de faciliterende activiteiten ten behoeve van de LTTE.

PKK

De PKK (Partiya Karkerên Kurdistan, Arbeiderspartij van Koerdistan) is een in Nederland verboden organisatie, die echter op veel steun van de (Turks-)Koerdische gemeenschap kan rekenen. De AIVD heeft geconstateerd dat politieke en militaire ontwikkelingen in Turkije, die in verband staan met de PKK, soms voor onrust zorgen binnen de Koerdische gemeenschappen in Europa en in Nederland.

Het nieuws dat de geestelijk leider van de PKK, Abdullah Öcalan, in de gevangenis zou worden mishandeld heeft in de herfst van 2008 geleid tot gewelddadige reacties van Koerdische jongeren in Turkije en Europa. Deze reacties varieerden van het in brand steken van auto's en slaags raken met Turkse jongeren tot het gooien van een brandbom naar de Turkse ambassade in Helsinki. In Nederland hebben deze ontwikkelingen niet geleid tot gewelddadigheden van Koerdische jongeren. De reacties bleven hier beperkt tot vreedzaam verlopen Koerdische demonstraties en verkeersblokkades. Dit beeld past in de gebruikelijke reactie van de Koerdische gemeenschap in Nederland op gebeurtenissen in Turkije.

DHKP/C

De marxistisch-leninistische terroristische organisatie DHKP/C (Devrimci Halk Kurtulus Partisi/Cephesi, Revolutionaire Volksbevrijdingspartij/Front) streeft naar de vestiging van een socialistische staat in Turkije. Hierbij acht zij het gebruik van geweld een legitiem middel om dit doel te bereiken.

In augustus van 2008 overleed de internationaal gezochte leider van de DHKP/C, Dursun Karatas, in een woning in Etten-Leur. Karatas hield zich al jaren schuil vanwege een internationaal arrestatiebevel dat tegen hem was uitgevaardigd. Waarschijnlijk verplaatste hij zich gedurende deze periode door heel Europa, van het ene onderduikadres naar het andere. In de afgelopen jaren is de verblijfplaats en gezondheidstoestand van Karatas regelmatig onderwerp geweest van geruchten en speculaties in de media, waarbij soms gesuggereerd werd dat hij reeds overleden zou zijn. Turkse kranten maakten na de dood van Karatas melding van een medische behandeling die hij in een kliniek in Arnhem zou hebben ondergaan. Onderzoek door de AIVD heeft geen aanwijzingen voor deze beweringen opgeleverd.

Hoewel Karatas als effectief leider van de DHKP/C al jaren geen belangrijke rol meer speelde, was zijn symbolische functie nog steeds groot. Voor veel sympathisanten van de organisatie vormde Karatas de belichaming van het socialistische ideaal. Het is nog onduidelijk hoe het wegvallen van dit symbool door de DHKP/C zal worden ondervangen. De laatste jaren heeft de organisatie te kampen met een gebrek aan nieuwe aanwas van aanhangers.

De DHKP/C is in Nederland actief door middel van verenigingen en stichtingen. Deze zijn met name actief op het culturele en sociale vlak. Hoewel de organisatie in omvang in Nederland beperkt is (waarschijnlijk enige tientallen actieve aanhangers), blijft de Nederlandse afdeling een rol spelen in het functioneren van de DHKP/C in Turkije.

3 Radicalisering

In het onderzoek van de AIVD naar radicaliseringstendensen gaat het niet alleen om radicalisering die leidt tot terrorisme, maar ook om vormen van radicalisering die een ontwrichtende invloed hebben op de samenleving en bijvoorbeeld leiden tot polarisatie en onverdraagzaam isolationisme. Wat betreft dit laatste neemt het politieke salafisme, een niet-gewelddadige variant van het salafisme, een belangrijke plaats in. Vertegenwoordigers van deze stroming in ons land richten zich op de verspreiding van hun boodschap (dawa) en wijzen geweld over het algemeen als middel af. Wel wordt binnen deze stroming gediscussieerd over de toelaatbaarheid van deelname aan de jihad in moslimlanden waar al een strijd gaande is, zoals Irak en Afghanistan.

In 2008 heeft de AIVD verschillende burgemeesters en een tiental regionale colleges bezocht om het lokaal bestuur te informeren over de groei en professionalisering van de niet-gewelddadige radicale islam in Nederland. Ook werd ingegaan op de risico's daarvan – op lange en korte termijn – voor de democratische rechtsorde. Voor de AIVD blijft een goed contact met het lokaal bestuur onverminderd van groot belang om radicalisering beter te onderkennen en effectiever tegen te gaan.

De meest opvallende waarnemingen van de AIVD in 2008 zijn:

- Bekende salafitische centra laten zich in het openbaar gematigder uit dan in besloten kring;
- Er is een zeker 'zelfreinigend vermogen' op gang gekomen; extremisten worden geweerd;
- De weerstand van de Nederlandse moslimgemeenschap tegen radicale stromingen is toegenomen;
- Het aantal extremistische uitlatingen vanuit radicaalislamitische hoek op Nederlandse internetsites is in 2008 niet toegenomen.

De AIVD heeft het afgelopen jaar waargenomen dat de bekende salafitische centra zich, door de media-aandacht, politieke druk en kritische reacties vanuit de Marokkaanse gemeenschap, in het openbaar gematigder uitlaten dan in besloten kring. Naar buiten toe probeert men de indruk te wekken integratie van moslims in de Nederlandse samenleving te bevorderen, terwijl in besloten kring polariserende uitlatingen worden gedaan die op langere termijn negatieve effecten kunnen hebben op de maatschappij. Men lijkt het salafisme in Nederland op langere termijn te willen laten uitgroeien tot een beweging met invloed en gezag. De AIVD zal deze ontwikkelingen in 2009 nauwlettend blijven volgen.

Binnen de salafitische centra is een zekere mate van ‘zelfreinigend vermogen’ op gang gekomen. Zo heeft de as-Soennah moskee in Den Haag een groep extremistische jongeren de toegang tot de moskee ontzegd en zelfs melding over die groep gedaan bij de politie. De AIVD-publicatie *Radicale dawa in verandering, de opkomst van islamitisch neoradicalisme in Nederland*³, heeft eraan bijgedragen dat het lokaal bestuur beleid kan voeren om deze ontwikkeling te stimuleren. Daarnaast is de weerstand tegen radicale stromingen binnen de moslimgemeenschap zelf toegenomen, en constateert de AIVD dat moslims steeds vaker publiekelijk afstand nemen van de boodschap die de salafitische centra uitdragen.

3.1 De Turkse gemeenschap en radicalisering in Nederland

De AIVD stelt vast dat in de Turkse gemeenschap in Nederland de weerstand tegen radicale islamitische ideologieën over het algemeen groot blijft. Dit bleek bijvoorbeeld na het uitkomen van de film *Fitna* van PVV-leider Wilders. Een aantal traditionele weerstandsfactoren (zoals Turks nationalisme en het bestaan van goed georganiseerde, relatief gematigde islamitische instituties als Diyanet en Milli Görüs) lijkt vooralsnog overeind te blijven. Bovendien staan een gebrek aan een coherente ideologie, gebrekkig organisatievermogen en een tekort aan leiderschap het succesvol verspreiden van radicaal islamitisch gedachtegoed in de weg.

Op korte en middellange termijn bestaat hierdoor geen gevaar van grootschalige ontvankelijkheid voor radicale religieuze ideeën binnen de Turkse gemeenschap in Nederland. Wel blijkt – zoals ook al vermeld in het jaarverslag over 2007 – dat het aantal individuen dat zich onttrokken heeft aan deze weerstand en vervolgens radicaliseert tot jihadisme, wel toeneemt. Het internet, met name radicaalislamitische sites en forums, speelt in sommige gevallen een rol bij deze radicalisering.

3.2 De Marokkaanse gemeenschap en radicalisering in Nederland

Een deel van de Marokkaanse gemeenschap in ons land is nog steeds ontvankelijk voor radicalisering. Het gaat daarbij vooral om jongeren die een gevoel van erkenning en acceptatie missen en moeilijk aansluiting vinden bij de Nederlandse samenleving. Zij vinden elkaar in een gedeelde onvrede en frustratie over hun eigen positie en de positie van moslims in Nederland. Ze ontmoeten elkaar op internet en bijvoorbeeld tijdens lezingen van jongerenpredikers. Voor velen van hen is deze zogenaamde

³ Kamerstuk 2007-2008, 29754 nr. 106

radicaalislamitische jeugdcultuur een manier om aansluiting te vinden bij een groep die hen een eigen identiteit geeft in de Nederlandse samenleving en een manier om erkenning en een positief zelfbeeld te verwerven.

De AIVD onderzoekt organisaties en personen die deze potentiële voedingsbodem onder moslimjongeren benutten om hun (radicale) ideeën te verspreiden. In 2008 is gebleken dat Marokkaanse moslimjongeren verder radicaliseren, maar dat dit slechts op beperkte schaal gebeurt.

De AIVD constateert dat onder andere Marokkaanse moslims steeds vaker via een democratische en activistische weg hun ongenoegen uiten over de positie van moslims in Nederland en in de rest van de wereld. Met name de gewapende strijd in Gaza, die eind december 2008 aanving, heeft geleid tot initiatieven zoals demonstraties, petities, geldinzamelingen, uitingen via de pers en oproepen tot het boycotten van bijvoorbeeld Israëliëse producten. De films van Geert Wilders en Ehsan Jami hebben in dat opzicht beduidend minder respons opgeroepen.

3.3 Radicalisering binnen overige gemeenschappen in Nederland

Conflicten in het land van herkomst geen primaire reden voor radicalisering onder minderheden

Onderzoek van de AIVD naar de Somalische, Iraakse en Afghaanse gemeenschappen in Nederland heeft uitgewezen dat een conflictueuze situatie in het land van herkomst geen primaire reden is voor radicalisering in de diaspora. Dit laat overigens onverlet dat individuen uit deze gemeenschappen wel ontvankelijk kunnen zijn voor radicalisering, waarbij hun etnische achtergrond veelal minder een rol speelt. Geconstateerd is dat bij de Iraakse en Afghaanse gemeenschappen nauwelijks sprake is van een voedingsbodem voor radicalisering. Ondanks de heterogene samenstelling van deze twee gemeenschappen lijkt men in Nederland controverses onderling en confrontaties met de Nederlandse maatschappij te mijden. De gemeenschappen voelen zich wel betrokken bij de ontwikkelingen in het land van herkomst en bij veranderingen in het Nederlandse asielbeleid.

Binnen de Somalische gemeenschap blijkt een grotere voedingsbodem voor radicalisering aanwezig. Opvallend is dat hierbij de gemarginaliseerde positie in de Nederlandse samenleving van groter belang is dan de instabiele situatie in Somalië. Tegelijkertijd zijn er wel meer signalen dat het gewelddadige verzet in Somalië kan rekenen op steun van sommige leden van de Somalische gemeenschap.

Politiek activisme binnen de Soedanese gemeenschap

Het verzoek van Luis Moreno-Ocampo, hoofdaanklager van het Internationaal Strafhof (International Criminal Court, ICC) te Den Haag, om de zittende Soedanese president Omar Al-Bashir aan te klagen wegens oorlogsmisdaden in de regio Darfur heeft zowel internationaal als nationaal tot onrust geleid. Na bekendmaking van de aanklacht in juli heeft deze onrust zich in Nederland gemanifesteerd in verschillende demonstraties vóór en tégen het Strafhof. Deze demonstraties zijn vreedzaam verlopen.

Politieke en religieuze radicalisering binnen de Pakistaanse gemeenschap

Noch de politieke ontwikkelingen in Pakistan, noch de terroristische aanslagen, zoals die op het Marriott Hotel in Islamabad, brachten spanningen binnen de politiek en religieus sterk gemêleerde Pakistaanse gemeenschap in Nederland tweeweg.

Islamitische onderwijsinstututen in Pakistan oefenen aantrekkingskracht uit op Nederlandse en andere moslims. Door verblijf van Nederlandse studenten in deze instituten bestaat het gevaar dat zij in aanraking komen met een radicaler gedachtegoed, zoals door een veelheid aan radicale c.q. jihadistische bewegingen in Pakistan wordt gepredikt.

3.4 Internet en radicalisering en jihadistisch terrorisme

De AIVD constateert dat in Nederland het beeld ten aanzien van islamitische websites in 2008 vergelijkbaar is met dat van 2007. Nog steeds draagt een groot deel van de Nederlandstalige islamitische websites een salafitische boodschap uit. Het aantal extremistische uitingen en bedreigingen vanuit radicaalislamitische hoek op en via Nederlandse websites is iets verminderd. Deels kan dit worden verklaard uit streng modereerbeleid van sommige grote webfora. Voorts lijkt er sprake van een afnemende interesse onder moslimjongeren om zich op internet extreem uit te laten. Het feit dat internetters zich in toenemende mate realiseren dat extremistische uitlatingen ook door opsporingsinstanties kunnen worden opgemerkt, en dat van bedreigingen in veel gevallen aangifte wordt gedaan, heeft er waarschijnlijk toe bijgedragen dat het aantal extremistische uitlatingen enigszins is afgenomen.

In 2008 zijn er geen nieuwe Nederlandstalige websites bijgekomen die een jihadistische ideologie uitdragen. De jihadistische websites die momenteel op het Nederlandstalige deel van het internet zijn terug te vinden, zijn veelal enkele jaren oud, worden niet of nauwelijks bijgehouden en kunnen naar het oordeel van de AIVD op nog maar weinig interesse rekenen. Op dit moment zijn minder dan tien van dergelijke sites online. Bij andere radicaalislamitische stromingen is eerder sprake

van een stijging van het aantal actieve websites en bijbehorende internetactiviteiten. Radicaalislamitische organisaties en personen gebruiken het internet in internationaal verband onder meer voor de verspreiding van audiovisuele content. Het merendeel van het radicale mediamateriaal dat wordt teruggevonden op (Nederlandse) internetsites is in oorsprong afkomstig van een klein aantal veelal Arabischtalige jihadistische websites. Deze websites hebben de afgelopen maanden, in het bijzonder in de tweede helft van 2008, te kampen gehad met diverse soms langdurige technische storingen. Tot op heden heeft dit echter weinig zichtbare gevolgen gehad voor de situatie in Nederland.

4 Links-, rechts-, en dierenrechtenextremisme

Politiek gewelddadig activisme en extremisme vormen een mogelijke bedreiging voor de democratische rechtsorde en behoren daarom tot de aandachtsgebieden van de AIVD. De AIVD onderzoekt groeperingen en organisaties, fluïde netwerken en individuele extremisten.

De AIVD hanteert in de duiding van onderzoeksonderwerpen de termen 'extreem' en 'extremistisch'. Met de aanduiding 'extreem' worden daarbij personen en groeperingen bedoeld die opereren op de grens van, maar nog steeds binnen het bestaande politieke spectrum en de grenzen van de democratische rechtsorde. De toevoeging 'extremistisch' duidt op een beweging die over die grens gaat waarbij men bijvoorbeeld geweld toepast om doelen te realiseren of zich bedient van haatzaaiende teksten.

De AIVD heeft veelvuldig en vroegtijdig contact met politie en lokaal bestuur over te verwachten acties. De AIVD informeert tevens (potentiële) doelwitten (zoals overheidsinstellingen of ondernemingen) van linkse activisten of dierenrechtenextremisten om hen in staat te stellen bepaalde maatregelen te nemen, zoals het vergroten van het veiligheidsbewustzijn onder medewerkers.

In 2008 hebben zich de volgende ontwikkelingen voorgedaan in de aandachtsgebieden links-, rechts- en dierenrechtenextremisme:

- Ook in 2008 was sprake van een gewelddadige houding van antifascisten jegens hun extreemrechtse tegenstanders. In een enkel geval werden deze tegenstanders in elkaar geslagen en beroofd;
- Het verzet tegen het asiel- en vreemdelingenbeleid heeft vaste voet gekregen binnen het Nederlandse linkse activisme. Daarbij hanteert men in toenemende mate de modus operandi van dierenrechtenextremisten;
- SHAC-Nederland is opgericht. Deze groep richt zich op de oorspronkelijke, aan het Britse dierproevenlaboratorium Huntingdon Life Sciences (HLS) te relateren doelwitten. Deze worden uitgevoerd door individuele of in kleine cellen opererende radicale activisten. De AIVD verwacht dat met de oprichting van SHAC-Nederland het aantal 'home visits' de komende tijd zal toenemen.

4.1 Links-extremisme

Antifascisme

Het Kollektief Anti Fascistisch en Kapitalistisch Archief (KAFKA) verricht onderzoek naar rechts-extremisten, legt gegevensbestanden over hen aan en stelt informatie beschikbaar aan antifascisten die de directe confrontatie met rechts zoeken. De voornaamste groepering is de Antifascistische Actie (AFA). AFA beschikt over afdelingen in het gehele land en heeft ondersteuning vanuit een Landelijk Secretariaat. AFA houdt vast aan het motto: 'Hou rechts van straat!' en probeert dit te bereiken door onder meer het beïnvloeden van lokale autoriteiten en, deels op intimiderende wijze, van zaaleigenaren die met extreemrechtse groeperingen in zee willen gaan. In enkele gevallen was sprake van mishandeling en beroving van (vermeende) extreemrechtse personen. AFA organiseert, met name bij manifestaties van de Nederlandse Volks-Unie (NVU), een (gewelddadige) tegendemonstratie en laat deze vervolgens uitvoeren door derden zoals lokale antifascisten, op rellen beluste jongeren en voetbalhooligans.

AFA heeft contacten met buitenlandse geestverwanten, met name uit Duitsland. Over en weer worden ideeën uitgewisseld, manifestaties bezocht en soms wordt ook deelgenomen aan gewelddadige confrontaties met extreemrechts. Vaak wordt het beeld opgeroepen dat antifascisten zich verdedigen tegen agressieve rechts-extremisten terwijl de rollen meestal omgekeerd zijn. In 2008 is door een rechterlijke uitspraak (voor de eerste maal) bevestigd dat AFA de agressor was bij een links-rechtsconfrontatie (Uitgeest, februari 2007). Onduidelijk is nog welke consequenties dit heeft voor de activiteiten van antifascisten.

Verzet tegen asiel- en vreemdelingenbeleid

Activisten die zich verzetten tegen het vigerende asiel- en vreemdelingenbeleid maakten in 2008 in toenemende mate gebruik van de modus operandi van anti-imperialisten uit de jaren tachtig en de huidige dierenrechtenactivisten, zoals 'naming and shaming'. Zij deden dit door (te dreigen om) de namen en adressen te publiceren van personen en instellingen die op enigerlei wijze betrokken zijn bij de detentie van deze asielzoekers. Hierbij werd bedreigd met en opgeroepen tot acties, bijvoorbeeld bij personen thuis. Tegenstanders van het asielbeleid voeren radicale acties meestal onder een gelegenheidsnaam uit. De AIVD is, mede via de Regionale Inlichtingendiensten, in contact getreden met een aantal (potentiële) doelwitten en overkoepelende organisaties om deze in te lichten over mogelijk te verwachten activiteiten.

4.2 Rechts-extremisme en extreemrechts

Net als voorgaande jaren blijft het extreemrechtse en rechts-extremistische milieu in Nederland gekenmerkt door fragmentatie en versnippering. Bij enkele publieke manifestaties (tussen de 70 en 100 deelnemers) trokken verschillende rechtse groeperingen gezamenlijk op zonder dat van een groeiende eenheid sprake is. Jongeren die zich in het openbaar manifesteren met rechts-extremistische uitingen en symbolen blijven vooral een openbare ordeprobleem. Een ontwikkeling naar rechts-extremistisch terrorisme is dan ook niet aan de orde.

De sinds 2007 waarneembare assertieve opstelling tegenover links-extremistische antifascisten heeft in 2008 niet geleid tot grootschalige confrontaties. In 2008 namen rechts-extremisten thema's en middelen over die voorheen vooral door linkse activisten werden gehanteerd. Voorbeelden hiervan zijn actiemiddelen zoals kraken en 'taarten' en thema's als het protesteren tegen (vermeend) dierenleed of onderdrukking door de staat en de politiek.

Rechts-extremisme: neonazisme

De neonazistische politieke beweging Nederlandse Volks-Unie (NVU) pareert al enige jaren via de bestuursrechter met succes pogingen van het lokaal bestuur om beperkingen op te leggen aan demonstraties. Voor de bemensing van de demonstraties is de NVU echter in toenemende mate afhankelijk van de aanwezigheid van andere rechtse groepen, zoals de Nationale Socialistische Aktie/Autonome Nationale Socialisten (NSA/ANS).

In 2008 werden enkele demonstraties en manifestaties georganiseerd die door de initiatiefnemers als succesvol werden gezien, zoals het protest van tien aanhangers van NSA/ANS bij het Binnenhof tegen PVV-fractievoorzitter Geert Wilders, die door hen als te pro-Israël wordt beschouwd. Het revolutionair-activistische karakter van de NSA/ANS kwam in 2008 naar voren tijdens demonstraties en het kraken van een pand in Monster. Tevens legde de leider van deze beweging de opstelling van de organisatie vast in een ideologisch manifest. NSA/ANS werd daarbij omschreven als een vrijhaven voor 'alle revolutionaire buitenparlementariërs', solidair met de RAF, pro-islam, pro-kraken en staand in de traditie van de SA.⁴ Voorts manifesteert de NSA/ANS zich ook qua uiterlijk op een wijze die overeenkomt met links-extremisten. Daarbij gaat het om bijvoorbeeld kledingstijl, bepaalde leuzen en het als 'Zwart Blok' optreden tijdens demonstraties.

4 Sturmbteilung, door Adolf Hitler in 1921 opgerichte beschermingsdienst

In Nederland bestaan twee regionale Blood & Honour (B&H)-bewegingen: Westland (gepositioneerd in vooral het noorden van Noord-Holland) en Oostland (in het oosten van Gelderland). B&H heeft te maken met een teruggang van het aantal actieve aanhangers, veroorzaakt door een leiderschaps crisis en een daaruit voortvloeiend gebrek aan activiteiten, alsook door de nasleep van de gebeurtenissen in Uitgeest in februari 2007. B&H-aanhangers waren aanwezig bij de nieuwjaarsbijeenkomst van de Nationalistische Volksbeweging (NVB) die uitliep op een gewelddadige confrontatie nadat links-extremistische AFA-activisten deze bijeenkomst verstoorden. De rechter oordeelde in deze zaak dat de aanval weliswaar door 'links' was ingezet, maar dat beide partijen verantwoordelijk waren voor het openlijke geweld. Een aantal B&H- en NVB-aanhangers kreeg werkstraffen opgelegd.

Extreemrechts: (ultra)nationalisme

In 2008 is de enig overgebleven (ultra)nationalistische politieke beweging, de Nationalistische Volksbeweging (NVB), nagenoeg van het toneel verdwenen. De nationalistische actiegroep Voorpost daarentegen heeft zich in 2008 een aantal keren gemanifesteerd met opvallende acties, waarbij het 'taarten' van voormalig Tweede Kamerlid Wijnand Duyvendak door hen als hoogtepunt wordt gezien. De acties van Voorpost hebben een provocerend effect op linkse activisten, vooral op de links-extremistische AFA.

Naar aanleiding van een inval door Justitie werd door de medewerkers van de website Holland-Hardcore.com een demonstratie georganiseerd voor de vrijheid van meningsuiting. Dit webforum is een meer volksnationalistische variant van het neonazistische Stormfront.org. Aan de demonstratie namen zo'n 80 tot 100 activisten deel, afkomstig uit zeer diverse rechtse groeperingen.

Ongeorganiseerd extreemrechts

Vooral op lokaal niveau wordt vaak ten onrechte een extreemrechts of zelfs rechts-extremistisch label geplakt op groepen jongeren die zich in uiterlijk, kleding en taalgebruik als zodanig lijken te kwalificeren. In de meeste gevallen gaat het slechts om provocerend gedrag en blijken de betrokken jongeren lang niet altijd te weten wat er schuilgaat achter de door hen aangegrepen symbolen en uitingen. De AIVD en de RID'en houden aandacht voor dit 'ongeorganiseerd extreemrechts', om te kunnen vaststellen of sprake is van radicalisering en/of rekrutering door gevestigde rechtse groepen. Over het algemeen beschouwen gevestigde rechtse groepen deze jongeren overigens als onbetrouwbaar en worden zij daarom niet gezien als doelgroep.

4.3 Radicaal dierenrechtenactivisme en -extremisme

In Nederland zijn verschillende groeperingen actief die zich begeven op de grens van dierenrechtenactivisme en -extremisme.

Respect voor Dieren (RvD) heeft naast de bontwinkels met name aandacht voor circussen. Daarbij is het enkele malen tot een handgemeen gekomen tussen actievoerders en circuspersoneel maar ook met het publiek. Ook de extreemrechtse groeperingen Voorpost en Met de Dieren Tegen de Beesten (MDTB) voeren overigens acties tegen circussen. Dit tot groot ongenoegen van RvD dat acties als deze als ‘een links item’ beschouwt.

De Anti Dierproeven Coalitie (ADC) richt zich vooral op het Biomedical Primate Research Centre (BPRC) in Rijswijk maar ook op diplomatieke vestigingen van landen die apen exporteren naar Europa en de VS. Voorts behaalde de Anti Dierproeven Coalitie in januari 2008 een in haar optiek grote overwinning toen de gemeente Venray definitief stopte met het project ScienceLink. Daarmee kwam een einde aan de campagne die ADC in 2007 met dat doel startte.

Een richtingenstrijd tussen Rvd en ADC leidde in 2008 tot de oprichting van SHAC-Nederland. Bij SHAC-Nederland gaat het niet om Britse activisten van Stop Huntingdon Animal Cruelty (SHAC), maar om een groep Nederlandse, radicale actievoerders die terugwillen naar de oorsprong: acties tegen bedrijven en instellingen die een relatie hebben met het grote Britse dierproevenbedrijf Huntingdon Life Sciences (HLS). SHAC-Nederland heeft in zijn korte bestaan een aantal openlijk aangekondigde acties uitgevoerd bij farmaceutische ondernemingen maar ook bij NYSE Euronext, aangezien daar aandelen van HLS worden verhandeld. In Lunteren werd een congres over dierproeven belaagd, waarbij dreigende taal werd geuit.

Ook vond in 2008 een aantal gevallen van vernieling en brandstichting plaats. Deze werden gepleegd door individuele of in kleine cellen opererende radicale activisten, die zeer veiligheidsbewust zijn. ADC, RvD en SHAC-Nederland fungeerden daarbij in ieder geval als inspiratiebron en ideologische paraplu. De acties werden veelal voorzien van de ‘handtekening’ ALF (Animal Liberation Front) of DBF (Dieren Bevrijdings Front), wat slechts betekent dat de individuen zich scharen achter het gedachtegoed van genoemde (niet meer als zodanig bestaande) organisaties. Ook worden gelegenheidsnamen gebruikt. Naast vernielingen van auto's (onder meer Soest, Lelystad en Zeewolde) was sprake van brandstichtingen in Lelystad, Hilversum en Wassenaar.

Met de oprichting van SHAC-Nederland is het aantal acties van dit soort toegenomen. De AIVD verwacht dat deze trend de komende tijd zal doorzetten. Het onderzoek van de AIVD op dit terrein blijft erop gericht om ongekende dreigingen zichtbaar te maken. Dit onderzoek kan resulteren in ambtsberichten aan het OM, op basis waarvan een strafrechtelijk onderzoek gestart kan worden. Tevens informeert de AIVD lokale overheden, bedrijven, brancheorganisaties en wetenschappelijke instellingen over ontwikkelingen binnen dit aandachtsgebied.

5 Heimelijke activiteiten van vreemde mogendheden

Heimelijke activiteiten van andere landen in Nederland tasten de nationale soevereiniteit aan en kunnen de nationale veiligheid schade toebrengen. De AIVD zet zich daarom in voor het onderkennen en tegengaan van dergelijke activiteiten.

De belangrijkste waarnemingen in 2008 waren:

- De dreiging die van heimelijke inlichtingenactiviteiten uitgaat, is groot en divers. De AIVD heeft in 2008 meer aandacht besteed aan het onderkennen en tegengaan van deze activiteiten;
- De inlichtingenbehoefte van de Russische Federatie is breed en omvat onder meer de NAVO, de technisch-wetenschappelijke sector, de defensie-industrie en de energiesector. In Nederland zijn de Russische inlichtingendiensten op verschillende terreinen aanwezig en actief;
- De Marokkaanse inlichtingendienst heeft geprobeerd een informantennetwerk op te bouwen in Nederland en zich toegang te verschaffen tot besloten gegevensbestanden. Hiertoe heeft de Marokkaanse inlichtingendienst in 2008 Nederlandse politiefunctionarissen met een Marokkaanse achtergrond ingezet;
- De Chinese overheid heeft ongewenste aandacht voor delen van de Chinese migrantengemeenschap. Daarnaast probeert de Chinese overheid invloed uit te oefenen op (politieke) besluitvorming binnen verschillende sectoren in Nederland. Ook vonden digitale aanvallen op Nederlandse computernetwerken plaats.

De dreiging die van heimelijke inlichtingenactiviteiten uitgaat, is groot en divers. De wijze waarop sommige landen hun heimelijke activiteiten ontplooiën is soms ongepast binnen de samenwerkingsrelatie die met deze landen bestaat. De AIVD heeft in 2008 meer aandacht besteed aan het onderkennen en tegengaan van heimelijke inlichtingenactiviteiten. Ook in internationaal verband staat dit onderwerp hoger op de agenda dan voorheen.

Nederland en Nederlandse burgers zijn om verschillende redenen een 'aantrekkelijk doelwit' voor buitenlandse inlichtingendiensten. Nederlands lidmaatschap van belangrijke internationale samenwerkingsverbanden zoals de Europese Unie en de NAVO, en de vestiging in Nederland van een groot aantal internationale organisaties geven hiertoe aanleiding. Daarnaast heeft Nederland een hoogontwikkelde kenniseconomie, waar voortdurend technologische innovatie plaatsvindt. De open economie en de Nederlandse handelsgeest vormen voor buitenlandse

inlichtingendiensten gunstige randvoorwaarden bij het vervullen van hun operationele agenda. Ook de aanwezigheid van grote groepen migranten trekt ongewenste buitenlandse inlichtingenactiviteit aan. Migranten kunnen op heimelijke wijze worden beïnvloed of gecontroleerd door het land van herkomst. Ook kan een beroep gedaan worden op migranten om medewerking te verlenen aan ongeoorloofde inlichtingenactiviteiten.

Over activiteiten van buitenlandse inlichtingendiensten wordt doorgaans niet uitvoerig in het openbaar gerapporteerd om te voorkomen dat deze – professionele – tegenstanders te veel inzicht hebben in de kennis en kunde van de AIVD op het gebied van contraspionage. Ook het paradoxale gegeven dat inlichtingendiensten die in Nederland heimelijk actief zijn, tegelijkertijd goede samenwerkingspartners kunnen zijn op andere terreinen, draagt bij aan het minder publieke karakter van het onderwerp. Naast de in dit jaarverslag genoemde landen ontplooiën ook andere landen heimelijke activiteiten in ons land.

De AIVD heeft in 2008 van verschillende landen inlichtingenactiviteiten onderkend. Dit heeft geleid tot verschillende maatregelen. Zo informeert de AIVD overheidsinstanties die bevoegd zijn om maatregelen te nemen en (in specifieke gevallen) instanties die het doelwit vormen van inlichtingenactiviteiten. Daarnaast probeert de AIVD het veiligheidsbewustzijn van voor spionage gevoelige organisaties te vergroten. De AIVD verzorgt voorlichting op maat aan ambtenaren en mensen in het bedrijfsleven zodat zij veiligheidsmaatregelen kunnen treffen ter voorkoming van mogelijke inlichtingenactiviteiten.

De AIVD heeft daartoe in samenwerking met de MIVD in november 2008 een folder uitgebracht waarin wordt gewaarschuwd voor spionagerisico's bij het reizen naar het buitenland. De folder is specifiek bedoeld voor iedereen die vanuit functie of privéleven de beschikking heeft over gevoelige informatie die interessant kan zijn voor andere landen. In de folder worden tevens tips gegeven hoe spionagerisico's zoveel mogelijk kunnen worden gereduceerd. De folder is verkrijgbaar via de websites van de AIVD en de MIVD.

De AIVD kan daarnaast zelfstandig handelend optreden door de samenwerking met een bepaalde inlichtingen- of veiligheidsdienst te beperken of op te schorten, dan wel te verzoeken inlichtingenofficiërs terug te trekken. Ook kan de AIVD andere inlichtingen- en veiligheidsdiensten informeren over personen die bijvoorbeeld onder diplomatiek cover inlichtingenactiviteiten ontplooiën. Hiermee kan worden voorkomen dat zij hun activiteiten elders voortzetten.

5.1 Volksrepubliek China

Vanwege de Olympische Spelen in Beijing heeft de AIVD afgelopen jaar extra aandacht besteed aan ongewenste activiteiten van de Chinese overheid in Nederland. Zo heeft de AIVD voorafgaand aan de Spelen personen binnen het bedrijfsleven en de overheid die naar China zouden reizen, via een open brief gewezen op de risico's bij het reizen naar China. Daarin werden tips aangereikt om spionagerisico's te reduceren.

In 2008 heeft de AIVD geconstateerd dat de Chinese overheid ongewenste aandacht heeft gehad voor delen van de Chinese migrantengemeenschap. De Chinese migrantengemeenschap vormt bij die activiteiten een doelwit voor (politieke) beïnvloeding en controle. Tegelijkertijd wordt deze groep ingezet om inlichtingenactiviteiten voor China te verrichten. Het afgelopen jaar is zichtbaar geworden dat de Chinese overheid zich niet uitsluitend richt op de eigen gemeenschap, maar ook ongewenste invloed probeert uit te oefenen op (politieke) besluitvorming binnen verschillende sectoren in Nederland.

In 2008 heeft de AIVD, net als in 2007, vastgesteld dat er concrete dreiging bestaat van digitale aanvallen op computernetwerken bij overheid en bedrijfsleven in Nederland die vanuit China worden geregisseerd. De AIVD heeft geconstateerd dat Chinese hackactiviteiten in Nederland zich richten op – maar mogelijk niet beperken tot – departementen en hightechbedrijven.

5.2 Russische Federatie

De afgelopen jaren hebben de Russische inlichtingen- en veiligheidsdiensten aan macht en invloed gewonnen binnen de Russische Federatie. Niet alleen is hun operationele, juridische en financiële ruimte uitgebreid maar ook zijn ze aanzienlijk beter gepositioneerd dan voorheen. De Russische buitenlandse inlichtingendiensten zijn structureel aanwezig en actief in Europa met inbegrip van Nederland. Belangrijke doelwitten voor de Russische inlichtingendiensten zijn de NAVO, de technisch-wetenschappelijke sector, de defensie-industrie en de energiesector.

De AIVD heeft in 2008 onder andere geconstateerd dat Russische inlichtingenofficieren deel uitmaakten van officiële Russische wetenschappelijke delegaties. Daarnaast is belangstelling waargenomen voor Nederlandse personen op posities die voor de Russische Federatie van belang zijn of van belang kunnen worden. Hierbij kan het gaan om zowel inlichtingenvergaring als beïnvloeding van beleids- en besluitvormingsprocessen.

5.3 Marokko

De aandacht van de Marokkaanse inlichtingendienst gaat vooral uit naar processen van radicalisering, het voorkomen van aanslagen in Marokko en naar lidmaatschap van in Marokko verboden oppositiegroeperingen. De AIVD heeft geconstateerd dat de Marokkaanse inlichtingendienst heeft geprobeerd een informantennetwerk op te bouwen in Nederland. Tevens heeft de dienst geprobeerd zich toegang te verschaffen tot besloten gegevensbestanden. Hiertoe heeft de Marokkaanse inlichtingendienst in 2008 Nederlandse politiefunctionarissen met een Marokkaanse achtergrond ingezet. Op aangeven van de AIVD is naar aanleiding van deze kwestie een aantal in Nederland gestationeerde Marokkaanse diplomaten teruggeroepen naar Marokko. Over de activiteiten van Marokkaanse inlichtingendiensten in Nederland is de Tweede Kamer per brief geïnformeerd.⁵

⁵ Kamerstuk 2008-2009, 28844, nr. 25

6 Proliferatie

Landen die ervan verdacht worden in strijd met internationale verplichtingen massavernietigingswapens of overbrengingsmiddelen te ontwikkelen en doelen na te streven die een bedreiging kunnen vormen voor de internationale rechtsorde en de veiligheid en belangen van Nederland en zijn bondgenoten, worden aangemerkt als landen van zorg. De MIVD en de AIVD winnen informatie in over programma's in deze landen. Beide diensten voorzien op basis van de onderzoeksresultaten beleidsmakers, uitvoerende instanties en belanghebbenden van inlichtingen. In oktober 2007 zijn de AIVD en de MIVD overeengekomen de samenwerking tussen de diensten op het gebied van (contra)proliferatie van massavernietigingswapens verregaand te intensiveren. Dit heeft in september 2008 geresulteerd in de totstandkoming van een gezamenlijke unit. Op deze wijze wordt de inzet van mensen en middelen op dit terrein geoptimaliseerd.

Binnen de gezamenlijke unit zijn alle activiteiten van de diensten op het gebied van contraproliferatie gebundeld. In het kader van de veiligheidstaak dient te worden voorkomen dat Nederland betrokken raakt bij de verwerving van kennis, technologie of goederen ten behoeve van de ontwikkeling van massavernietigingswapens en/of overbrengingsmiddelen door landen van zorg. Vanuit de inlichtingentaak wordt informatie ingewonnen over de programma's voor massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen van landen van zorg.

Behalve de staat van de programma's voor massavernietigingswapens en/of overbrengingsmiddelen van deze landen zijn op inlichtingengebied nog drie centrale thema's te onderscheiden: de opbouw en werkwijze van verwervingsnetwerken, eventuele samenwerkingsvormen met andere landen en de politieke context waarbinnen deze programma's worden uitgevoerd. Gedegen kennis over de ontwikkelingen in de landen van zorg is een voorwaarde voor het verhogen van het Nederlandse weerstandsvermogen tegen relevante dreigingen. Mede tegen deze achtergrond worden op basis van de vergaarde informatie het Nederlandse bedrijfsleven, universiteiten en wetenschappelijke instellingen geïnformeerd om de weerstand tegen heimelijke proliferatierichte activiteiten van deze landen te optimaliseren. Dit preventieve bewustmakingsprogramma draagt bij aan het Nederlandse contraproliferatie- en exportcontrolebeleid.

Trends in het (dreigings)beeld proliferatie

- Internationaal blijft er veel aandacht voor Iran, Syrië en Noord-Korea;

- In 2008 is internationaal nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de potentiële risico's van de technische ontwikkelingen op het gebied van biotechnologie;
- Uit het onderzoek naar verwerving blijkt dat Iran er ondanks de door de internationale gemeenschap afgekondigde sancties nog steeds in slaagt om 'dual-use-goederen' (zie begrippenlijst) te verwerven;
- De implementatie van de sancties tegen Iran heeft verder vorm gekregen. De gezamenlijke unit adviseert ten aanzien van een aantal van de sanctiemaatregelen;

6.1 Nucleair

Iran

Iran heeft in 2008 wederom vooruitgang geboekt in zijn nucleaire programma en streeft nog steeds naar de volledige beheersing van de nucleaire splijtstofcyclus, van ertswinning tot en met de productie van kernenergie. Het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) is tot op heden, onder andere door een gebrek aan transparantie van Iraanse zijde, niet in staat gebleken uit te sluiten dat Iran meer dan alleen civiele bedoelingen heeft met zijn nucleaire activiteiten. Iran heeft het IAEA nog steeds geen volledige openheid over in het verleden uitgevoerde nucleaire activiteiten gegeven. De AIVD en MIVD zullen in 2009 het onderzoek naar de aard van het nucleaire programma voortzetten.

Syrië

Op 6 september 2007 heeft een Israëlische luchtaanval plaatsgevonden op een verdachte locatie in Syrië. Begin 2008 bleek dat Israël en de VS ervan overtuigd waren dat Syrië op de gebombardeerde locatie in het geheim werkte aan de bouw van een kernreactor.

Noord-Korea

Het Zes-Landen-overleg (tussen de V.S., China, Rusland, Noord-Korea, Zuid-Korea en Japan) over Noord-Koreaanse nucleaire faciliteiten heeft tot een overeenkomst geleid waarbij Noord-Korea zich heeft verplicht de nucleaire installatie te Yongbyon te ontmantelen en een complete, juiste en verifieerbare lijst van de alle nucleaire programma's te overhandigen, in ruil voor onder andere economische en humanitaire hulp.

6.2 Overbrengingsmiddelen

Een belangrijk element in de doctrine van strategische afschrikking is een geschikt overbrengingsmiddel. Op dit terrein heeft de gezamenlijke unit zich vooral gericht op de programma's van Iran, Syrië en Noord-Korea. Iran is in 2008 doorgegaan met de verdere ontwikkeling van het bestaande arsenaal aan ballistische raketten en de ontwikkeling van nieuwe ballistische raketten. Het doel van Iran blijft het vergroten van het bereik en het verbeteren van de nauwkeurigheid en de inzetbaarheid.

De Iraanse ballistische raketten kunnen worden uitgerust met een conventionele lading. Het is daarnaast mogelijk dat Iran zijn ballistische raketten kan uitrusten met niet-conventionele ladingen.

6.3 Chemische en biologische wapens

Veel landen beschikken over een beperkte chemische en biologische wapencapaciteit ter ondersteuning van defensief onderzoek. Vervaardiging in kleine hoeveelheden met dit doel is toegestaan. De toegestane hoeveelheden zijn uitgewerkt in respectievelijk het Chemisch Wapenverdrag (Chemical Weapons Convention, CWC) en het Biologisch Wapenverdrag (Biological and Toxin Weapons Convention, BTWC). Op chemisch gebied ziet de Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW) erop toe dat deze capaciteit inderdaad voor defensieve, en niet voor offensieve doeleinden wordt aangewend.

Een ontwikkeling die zich ook in 2008 heeft voortgezet is dat landen van zorg door de snelle ontwikkeling van hun industrie steeds beter in staat zijn zelfstandig grondstoffen en voorlopers voor CBRN-wapens te ontwikkelen en te produceren. Vooral op het gebied van de biotechnologie wordt steeds meer kennis ontwikkeld. Deze civiele kennis kan tevens aangewend worden voor een biologisch wapenprogramma. Hierdoor is het erg moeilijk om vast te stellen of een onderzoek zuiver voor civiele doeleinden wordt ingezet en wordt het steeds eenvoudiger om eventueel clandestiene activiteiten voor de buitenwereld verborgen te houden. Ook het risico op verdere verspreiding van kennis neemt toe nu het onderzoeksveld zich mondiaal steeds verder ontwikkelt. In 2008 is internationaal nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de potentiële risico's van misbruik. Uit onderzoek is voorts gebleken dat landen van zorg steeds intensiever samenwerken om de ontwikkeling en productie van chemische en biologische wapens te vereenvoudigen. Deze samenwerking betreft de uitwisseling van kennis, materiaal en grondstoffen.

6.4 Verwerving van relevante kennis en apparatuur

De gezamenlijke unit doet onderzoek naar de verwerving van relevante kennis en apparatuur in of via Nederland ten behoeve van landen van zorg. Mede door de sancties tegen Iran wordt verwerving door dat land nog kritischer bekeken dan voorheen. Het afgelopen jaar is bij het onderzoek naar Iran de samenwerking met EZ, FIOD/ECD en Douane geïntensiveerd om gezamenlijk te proberen de Iraanse verwervingsactiviteiten in Nederland een halt toe te roepen.

Door nog beter en intensiever overleg met inachtneming van de afzonderlijke bevoegdheden werpt deze benadering zijn vruchten af. Dit geldt zowel aan de internationale onderhandelingstafel, bij het tegenhouden van goederen aan de grenzen als bij het gezamenlijk optreden tegen bedrijven die doelbewust goederen en kennis exporteren naar Iran. Door deze intensieve samenwerking en de additionele sancties tegen Iran is het aantal formele adviesaanvragen van EZ in het kader van exportcontrole lager dan in 2007.

Panoran

Rotterdam Airport

Rotterdam Airport

PH

7 De inlichtingentaak van de AIVD

7.1 Het Aanwijzingsbesluit

Volgens de Wiv 2002 heeft de AIVD in het belang van de nationale veiligheid de volgende taak: ‘het verrichten van onderzoek betreffende andere landen ten aanzien van onderwerpen die door Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, in overeenstemming met Onze betrokken Ministers zijn aangewezen’. Dit is de inlichtingentaak buitenland.

‘Onze betrokken Ministers’ zijn de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de minister van Defensie. In de praktijk is ook de minister van Buitenlandse Zaken nauw betrokken. Gezamenlijk stellen zij een inlichtingenbehoefte vast voor een periode van vier jaar in het zogenoemde Aanwijzingsbesluit 2008-2012; hierin is de inlichtingenbehoefte van het ministerie van Buitenlandse Zaken het grootst. Voor de uitvoering van de inlichtingentaak is de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties verantwoordelijk. De periode van vier jaar stelt de AIVD in staat om een inlichtingenpositie op te bouwen en te behouden; het inwinnen van inlichtingen in het buitenland is immers een zaak van lange adem. Snelle wisselingen in de vraagstelling belemmeren het verkrijgen van relevante inlichtingenposities. Het besluit wordt voor meerdere jaren vastgesteld, maar jaarlijks vindt wel een evaluatie plaats. Eind 2008 resulteerde deze evaluatie in enkele kleine aanpassingen, bedoeld om de vraagstelling te actualiseren en aan te scherpen. De inlichtingeninwinning en de informatieoverdracht vormen uiteraard een continu proces dat plaatsvindt in nauw overleg met de afnemers.

Om het Aanwijzingsbesluit uit te voeren wint de AIVD ‘politieke inlichtingen’ in over de werkelijke, verborgen intenties, activiteiten en opinies van specifiek benoemde landen of regio’s. Ook is in het besluit opgenomen dat de dienst zich richt op het tijdig onderkennen en signaleren van ontwikkelingen in landen en regio’s die niet specifiek in de Aanwijzing zijn opgenomen, maar die een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid of anderszins daarvoor van belang zijn. Hierbij ligt de focus op niet direct zichtbare of nog ongekende ontwikkelingen en op landen waar zich plotselinge, onverwachte ontwikkelingen of (dreigende) incidenten voordoen. De in hoofdstuk 6 beschreven activiteiten van de AIVD op het terrein van proliferatie vinden voor een groot deel plaats in het kader van de inlichtingentaak buitenland.

De verzamelde en veredelde informatie stelt de Nederlandse regering in staat om te beschikken over inlichtingen die via andere, bijvoorbeeld diplomatieke, kanalen

niet of moeilijk te verkrijgen zijn. Dit is van belang bij het bepalen van standpunten over het buitenlands beleid en bij het voeren van internationale onderhandelingen. Het gaat hierbij dus om het inwinnen van ontbrekende, maar met het oog op de nationale veiligheid van belang zijnde gegevens, die alleen met de inzet van bijzondere inlichtingenmiddelen en/of samenwerking tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten verkregen kunnen worden. Deze taak is daarmee complementair aan die van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Ook gezamenlijke Europese en bondgenootschappelijke of volkenrechtelijke belangen kunnen van belang zijn voor de nationale veiligheid.

De rapportage in het kader van de inlichtingentaak bestaat overwegend uit korte inlichtingenrapporten. Deze rapporten gaan veelal in op actuele gebeurtenissen, zijn zoveel mogelijk gebaseerd op inlichtingenbronnen en worden voorzien van een duiding. Daarnaast produceert de AIVD ook inlichtingenanalyses, waarmee een fenomeen of ontwikkeling wordt gesignaleerd, beschreven en geduid. Verder brengt de AIVD het zogenoemde Inlichtingenbulletin uit: een tweewekelijkse rapportage over relevante ontwikkelingen in het buitenland die van een korte duiding worden voorzien. Indien bewindspersonen bezoeken afleggen aan landen ten aanzien waarvan de AIVD over een informatiepositie beschikt, kan de AIVD bijdragen aan het verstrekken van specifieke informatie. Verder deelt de AIVD met regelmaat ook mondeling inlichtingen en vult desgevraagd de achtergrondkennis van bewindspersonen of ambtelijke vertegenwoordigers aan door het verzorgen van (inlichtingen)briefings.

In 2008 is de informatiepositie op dit taakveld van de AIVD verder verbeterd. Dit leidde ten opzichte van 2007 tot een toename in de rapportage met ongeveer dertig procent. De AIVD peilt bij de ontvangers van de rapportages, met name bij de ministeries van Buitenlandse Zaken en Algemene Zaken, de relevantie van de verzonden producten. In de appreciatie daarvan was in 2008 eveneens een stijgende lijn zichtbaar.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties informeert de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer over de uitvoering van de inlichtingentaak van de AIVD en over de resultaten daarvan. Deze Commissie ontvangt ook het geheim gerubriceerde jaarverslag van de AIVD, waarin over de inlichtingentaak gedetailleerd verantwoording wordt afgelegd.

7.2 Trends en ontwikkelingen

Hieronder wordt een aantal ontwikkelingen in het buitenland beschreven die de komende periode de aandacht van de Nederlandse overheid in toenemende mate zullen vragen. De inzet van de inlichtingentaak van de AIVD kan het regeringsbeleid ten aanzien van deze ontwikkelingen ondersteunen.

Nederlandse nationale veiligheidsbelangen en bedreigingen ervan krijgen steeds nadrukkelijker een internationale dimensie of liggen buiten de landsgrenzen. De inlichtingentaak raakt als gevolg van deze trend meer verweven met de taken die de AIVD heeft als veiligheidsdienst. Voorbeelden hiervan zijn de specifieke inspanningen die in 2008 werden verricht om de mogelijke bedreigingen van Nederlandse belangen tengevolge van het uitbrengen van de films *Fitna* van PVV-leider Wilders en *An interview with Mohammed* van Ehsan Jami in kaart te brengen. Ook droegen de inlichtingen van de AIVD bij aan de veiligheid van het Libanontribunaal en aan enkele concrete, in het buitenland getroffen beveiligingsmaatregelen. Als gevolg van de steeds verdergaande internationalisering neemt de (bereidheid tot) internationale samenwerking tussen diensten sterk toe.

De gevolgen van de kredietcrisis, klimaatverandering, energie-, water-, grondstoffen-schaarste, een sterk toenemende wereldbevolking en de gezondheidssituatie in de wereld zijn voorbeelden van mondiale problemen die invloed hebben op de aandachtsgebieden van de AIVD. Hierbinnen worden de (internationale) economische belangen prominenter. Zware economische problemen versterken politieke spanningen. De gevolgen daarvan kunnen divers zijn: politiek en economisch isolationisme en protectionisme, toenemend extremisme, verslechterende omstandigheden voor toch al kwetsbare bevolkingsgroepen, met als gevolg oplopende spanningen en interne bedreigingen van de stabiliteit van zittende regimes en overheden.

Centraal- en Oost-Azië

In Azië laat de economische crisis ook zijn sporen na. Er ontstaan nieuwe relaties en afhankelijkheden, zowel politiek als economisch, die de Nederlandse belangen kunnen raken. Er is sprake van toenemende zorg over landen met zwakke instituties, een zwakke economie, groeiend islamitisch extremisme, problemen met distributie van energie, voedsel en water. Vrijwel alle Centraal-Aziatische staten, maar ook Pakistan en Afghanistan hebben in meer of mindere mate met deze verschijnselen te maken. Ook de veiligheidssituatie in de regio laat steeds meer te wensen over. Een verdere verslechtering van de situatie kan leiden tot aantasting van de internationale rechtsorde, veiligheid en stabiliteit.

Midden-Oosten en Golfregio

In 2008 hebben de ontwikkelingen in het Midden-Oosten blijk gegeven van een zekere dynamiek in het vredesproces tussen Israël en de Palestijnse autoriteit, naast een voortdurende herschikking in de regionale machtsbalans en een daaruit voortvloeiende toegenomen instabiliteit. Het meest recente voorbeeld van de precaire staat van de regionale stabiliteit is de oploeiende crisis in de Gazastrook. Die barstte weliswaar pas eind 2008 in volle hevigheid los, maar sluimerde al enige tijd tussen de betrokken partijen (Israël en Hamas), zij het op de achtergrond van een intensief onderhandelingsproces tussen Israël en de Palestijnse autoriteit. Deze crisis heeft nog eens onderstreept dat de voortgang van het vredesproces in het Midden-Oosten en de instabiliteit in de regio blijvende aandacht behoeven. Het streven van Iran de regionale positie te verstevigen leidde in 2008 tot tegenreacties van Golfstaten en – in enkele gevallen – tot diplomatieke en politieke spanningen. De bestaande twijfels over de werkelijke richting van het Iraanse nucleaire programma hebben eveneens tot politieke spanning geleid en de zorg gevoed dat de regio in een wedloop om een nucleaire capaciteit terecht zal komen. Gedurende 2008 zijn de bestaande tegenstellingen tussen sjiieten en soennieten in de Golfregio en het Midden-Oosten opnieuw naar voren gekomen. Deze tegenstellingen, al dan niet aangewakkerd en gebruikt door belanghebbende staten, kunnen de regionale stabiliteit op termijn negatief beïnvloeden. De volledige impact van de in de tweede helft van 2008 ingezette wereldwijde economische crisis is voor de energieproducenten van de Golfregio nog onduidelijk, maar naar verwachting zal ten minste een aantal staten in de Golfregio nadelige economische gevolgen ondervinden van de sterke afname van de inkomsten uit olie en gas. Tot slot is de dreiging van terroristische aanslagen in zowel de gehele Golfregio als de landen van het Midden-Oosten onverminderd aanwezig.

Afrika

Ondanks goede economische ontwikkelingen in enkele (energieproducerende) landen in Afrika is er per saldo sprake van een steeds grotere achteruitgang in vergelijking met de rest van de wereld. Er is sprake van een toenemend aantal conflicten dat regionale proporties aanneemt. Stammenstrijd, maar ook religieuze conflicten dragen eraan bij dat staten en regio's dreigen af te glijden naar een 'falende staat of regio'. De precaire economische en politieke situatie in deze staten wordt bovendien gebruikt als een excuus voor machtsmisbruik. De precaire situatie is daarbij een permanente voedingsbodem voor extremisme, criminaliteit en terrorisme. Ook de wetteloosheid wakkert tegenstellingen aan, die nog versterkt worden door terroristische organisaties die zich in Afrika vestigen. Al deze ontwikkelingen stellen het Westen voor grote uitdagingen. In toenemende mate vinden vluchtelingen hun weg naar de Europese landen.

Latijns-Amerika

Na decennia van een schijnbaar onaantastbare neoliberale koers, lijkt een kentering gaande in Latijns-Amerika. De traditioneel dominante positie van de Verenigde Staten op het continent, zowel politiek, militair als economisch, wordt door opkomende grootmachten op de proef gesteld, wat al heeft geleid tot nieuwe internationale allianties. Deze ontwikkelingen raken ook de belangen van het Koninkrijk.

Energie

Het begin van de kredietcrisis zorgde direct voor mondiale effecten op energiegebied. In de loop van 2008 zakte de prijs van olie tot onder de \$50 per vat. Bij een dergelijke prijs kunnen verschillende olieproducenten niet meer rendabel produceren. Gasprijzen in langetermijncontracten volgen de olieprijs met vertraging; zij hadden hun piek in januari 2009 en zullen zich vervolgens snel aanpassen aan de veel lagere olieprijs. Voorbij de huidige inzinking van de wereldeconomie doemen grote problemen op wanneer na 2010 de grote en gemakkelijk te exploiteren olievelden snel opraken en vervangende olie veel moeilijker en slechts tegen hoge kosten winbaar zal zijn. Hoognodige investeringen in energieproductie zijn bij de huidige prijzen niet aantrekkelijk en lijden bovendien onder de kredietcrisis. Diverse conflicten gaven een duidelijk inzicht in de bereidheid van sommige landen om het bezit of de doorvoer van energie voor politieke doeleinden in te zetten. Het is duidelijk dat de Europese belangen door dergelijke ontwikkelingen geschaad kunnen worden. Een groot deel van Europa is in hoge mate afhankelijk van buitenlands gas en van aan- en doorvoer via landen met fragiele overheidsstructuren. Die afhankelijkheid is zorgelijk en blijft ook in de toekomst een aandachtspunt van de AIVD.

8 Veiligheidsbevordering

De AIVD heeft tot taak te bevorderen dat de verantwoordelijke en bevoegde instanties zorgen voor adequate beveiliging. Enerzijds stelt de AIVD dreigings- en risicoanalyses op voor personen, objecten en diensten behorend tot het rijksofgebied. Dit behoort tot het stelsel Bewaken en Beveiligen. Anderzijds richt de AIVD zijn veiligheidsbevorderende activiteiten op de taakvelden bijzondere informatie (zie begrippenlijst), vitale sectoren en internationale organisaties.

8.1 Stelsel Bewaken en Beveiligen

In algemene zin geldt dat de verantwoordelijkheid voor de eigen veiligheid primair bij de burger zelf ligt, bij de organisatie waartoe deze behoort en bij het decentrale gezag. In aanvulling daarop heeft de rijksoverheid een bijzondere verantwoordelijkheid voor een bepaalde groep personen, objecten en diensten, omdat het nationaal belang vergt dat zij veilig en ongestoord kunnen functioneren. Dit is onder andere van toepassing op ministers en staatssecretarissen en op in ons land gevestigde internationale organisaties. Deze worden gerekend tot het zogenaamde rijksofgebied. De NCTb bepaalt als verantwoordelijke voor het stelsel Bewaken en Beveiligen, de maatregelen die horen bij de niveaus van dreiging binnen het rijksofgebied.

De AIVD kan in het kader van zijn taak binnen het stelsel Bewaken en Beveiligen gericht onderzoek doen naar potentiële dreigingen, ook buiten de reguliere aandachtsgebieden van de dienst. Bij de uitvoering daarvan is de inzet van bijzondere inlichtingenmiddelen niet toegestaan. De AIVD levert, evenals de MIVD en het KLPD, informatie aan de NCTb, waarin concrete en voorstelbare dreigingen in relatie tot een bedreigd(e) persoon, object of dienst worden weergegeven.

In 2008 heeft de AIVD ten behoeve van diverse afnemers 213 dreigingsproducten opgesteld. Het grootste aantal dreigingsproducten betrof personen, objecten en diensten in het rijksofgebied. Daarnaast zijn dreigingsproducten opgesteld betreffende een aantal nationale politici, grote evenementen, in Nederland gevestigde internationale tribunaal, diplomatieke personen en objecten en buitenlandse bezoeken. Evenals in 2007 was er in 2008 frequent aanleiding voor het opstellen van dreigingsinschattingen over politici.

8.2 Veiligheidsbevorderende taak

In 2008 lag de focus van de werkzaamheden van de AIVD met betrekking tot haar veiligheidsbevorderende taak bij het op maat aanbieden van dreigingsinformatie, waarbij wordt geredeneerd vanuit de te beschermen (nationale veiligheids) belangen. De belangdragers kunnen op basis van de door de AIVD aangeboden dreigingsinformatie zelf de noodzakelijke maatregelen treffen.

Alerteringssysteem Terrorismebestrijding

Het Alerteringssysteem Terrorismebestrijding (ATb) heeft tot doel overheidsdiensten en bepaalde sectoren in het bedrijfsleven in staat te stellen zich tijdig voor te bereiden op een vastgestelde terroristische dreiging. De AIVD heeft in 2008 dreigingsanalyses opgesteld over de sectoren die aangesloten zijn bij het ATb. Op basis van deze dreigingsanalyses heeft de NCTb periodiek het dreigingsniveau voor de onderscheiden sectoren vastgesteld.

Vitale sectoren

Naast het aanbieden van dreigingsinformatie over terrorisme via het alerteringssysteem, onderhoudt de AIVD contact met vitale sectoren door dreigingsinformatie aan te bieden over andere dreigingen. In lijn met de ambities die in 2007 zijn geformuleerd, heeft de dienst dit contact in 2008 voor een aantal sectoren geïnitieerd en uitgebouwd. In 2008 zijn vijf dreigingsanalyses opgesteld met dreigingsinformatie voor verschillende sectoren.

Binnen het Nationaal Adviescentrum Vitale Infrastructuur (NAVI) wordt informatie uitgewisseld over dreigingen tegen en kwetsbaarheden binnen de vitale infrastructuur, met name als gevolg van cybercrime. Van overheidszijde hebben naast de AIVD het KLPD en Govcert (Government Computer Emergency Response Team) zitting in dat informatieknooppunt. In 2008 is het aantal sectoren dat zich heeft aangesloten verder toegenomen met de academische ziekenhuizen terwijl de Telecomsector en de Rotterdamse haven op het punt staan zich aan te sluiten. Van de kant van de AIVD zijn presentaties verzorgd over, onder meer, de kwetsbaarheid van de Mifare-chip in het licht van toegangsbeveiliging en over spionage.

8.3 Bescherming bijzondere informatie

De AIVD bevordert de bescherming van staatsgeheimen en andere gerubriceerde informatie. Een speciaal onderdeel van de AIVD, het Nationaal Bureau voor Verbindingsbeveiliging (NBV), keurt en ontwikkelt daartoe beveiligingsproducten. Verder draagt de AIVD bij aan de totstandkoming van nationale en internationale regelgeving en ziet de AIVD toe op beveiligingsadviezen aan overheidsinstanties en bedrijven.

In augustus 2008 heeft de Ministerraad tot een intensivering en verbreding van de NBV-activiteiten besloten. De intensivering betreft vooral advies, productontwikkeling, evaluatie en onderzoek. Met de uitbreiding kan de AIVD ook advies geven over lager gerubriceerde informatiesystemen. Prioriteit zal worden gegeven aan projecten die producten opleveren die ook gebruikt kunnen worden bij andere departementen (klanten) en rijksbrede projecten. Zo worden departementen in staat gesteld hun ICT-beveiligingsrisico's nog verder terug te dringen.

Veilige producten Rijksoverheid

In 2008 zijn verschillende producten goedgekeurd voor overheidsgebruik. Het gaat onder andere om producten voor de bescherming van gerubriceerde informatie op harde schijven, wisprogrammatuur en netwerken. Tevens is het initiatief genomen tot de ontwikkeling van de vierde generatie voor de Tiger XS mobiele telefoon met encryptie, oplossingen voor spraakvercijfering voor het niveau Departementaal Vertrouwelijk en netwerkbeveiligingsproducten (CryptoGuard Stg.CONFIDENTIEEL en IP-vercijferaar).

Een ander onderdeel van de totale keten van beveiligingsmaatregelen is het controleren van werk- en vergaderruimtes op de aanwezigheid van af luisterapparatuur. Dit gebeurt door middel van elektronische veiligheidsonderzoeken. Het aantal onderzoeken dat de AIVD bij verschillende onderdelen van de rijksoverheid heeft uitgevoerd is in 2008 licht toegenomen.

Het onbedoeld weglekken van gevoelige informatie via elektromagnetische straling uit ICT apparatuur is ook een veiligheidsrisico. De AIVD heeft in dit kader in 2008 voor diverse ministeries (Defensie, BZK, Justitie en BZ) onderzoeken uitgevoerd aan apparatuur en locaties en advies gegeven over de veilige inzet van de apparatuur. Daarnaast is in een aantal gevallen ondersteuning verleend aan EU-instellingen.

De AIVD produceert verder cryptografisch sleutel materiaal voor departementen en andere partners om staatsgeheimen en andere gerubriceerde informatie te beveiligen.

De productie van sleutelmetaal is in 2008 toegenomen ten opzichte van 2007 en de groep afnemers is groter geworden.

De Werkgroep Bijzondere Informatie (WBI) geeft mede richting aan de activiteiten van het NBV. De werkgroep komt vier maal per jaar bijeen onder voorzitterschap van de AIVD en bestaat uit de ministeries van Defensie, Buitenlandse Zaken, Justitie, BZK en Algemene Zaken. Het NBV onderhoudt ook met de andere departementen contacten bij het bepalen van de (product)behoefte. In 2008 is deze betrokkenheid van departementen geïntensiveerd om nog beter maatwerk te kunnen leveren.

National Security Authority (NSA)

De NSA is op nationaal niveau verantwoordelijk voor de beveiliging van gerubriceerde informatie die afkomstig is van internationale organisaties zoals de NAVO en de EU. In Nederland is het NSA-schap een verantwoordelijkheid van de ministers van Defensie en BZK waarbij de laatste haar taken heeft ondergebracht bij de AIVD. Het ministerie van Defensie richt zich op de beveiliging in de militaire sector en de AIVD op de civiele sector. Het ministerie van BZK zorgt voor de onderlinge coördinatie.

De NSA voert regelmatig inspecties uit bij alle nationale instanties die de beschikking hebben over gerubriceerde informatie van internationale herkomst en screent personeel dat toegang heeft tot deze informatie. In 2008 zijn in afstemming met de MIVD zo'n 180 bedrijfsbezoeken afgelegd door de AIVD. Via zijn vertegenwoordigers in de security-committees en de daaraan verbonden werkgroepen draagt de AIVD bij aan de ontwikkeling van het beveiligingsbeleid en de beveiligingsregelgeving van onder andere de NAVO en de EU.

In 2008 heeft de AIVD in de hoedanigheid van Appropriately Qualified Authority (AQUA, zie begrippenlijst) ten behoeve van de EU twee tweedelandevaluaties aan crypto-apparatuur uitgevoerd en met positief resultaat afgerond. Deze tweedelandevaluaties hebben geleid tot een EU-goedkeuring voor beide systemen. Verder heeft de NAVO de door het NBV ontwikkelde TIGER XS goedgekeurd voor gebruik op het niveau NATO SECRET. Deze telefoon wordt inmiddels door meerdere EU-partners gebruikt.

Advies informatiebeveiliging

In 2008 heeft een brede inventarisatie onder departementen en andere overheidsorganisaties plaatsgevonden. Deze inventarisatie gold als voorbereiding op de verbreding van de adviesrol die de AIVD rond informatiebeveiliging vervult. In 2009 zal deze verbreding van doelgroep en onderwerpen een feit zijn.

Host Nation

Nederland is gastland van een aantal internationale organisaties en moet instaan voor het ongestoord functioneren van deze organisaties. De AIVD adviseert aan deze instellingen over veiligheidsrisico's voor de gebouwen, het personeel en de bezoekers.

8.4 Toegangspassen

In maart 2008 is de Mifare Classic-chip, onder andere gebruikt in toegangspassen voor overheidsgebouwen, gekraakt door de Radboud Universiteit Nijmegen. De AIVD heeft deze kraak op verzoek van de minister van BZK gevalideerd en alle departementen geadviseerd over de extra te nemen beveiligingsmaatregelen. Ook departementen die deze chip op een andere wijze gebruiken zijn over de risico's geadviseerd. Tevens is de AIVD gevraagd te adviseren over de ontwikkeling van de nieuwe toegangspas, de Rijkspas. De AIVD heeft in 2008 twee onderzoeken naar mogelijk te gebruiken chiptechnologie begeleid en een onderzoek zelf uitgevoerd. Uiteindelijk is een chip – gegeven de stand van de techniek op dat moment – als veilig genoeg gekwalificeerd voor gebruik in de Rijkspas. Deze chip zal nu worden toegepast.

9 Veiligheidsonderzoeken

Een vertrouwensfunctie is een functie waarin het mogelijk is misbruik te maken van bevoegdheden waardoor de nationale veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat ernstig bedreigd worden. Een vakminister wijst in overeenstemming met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties vertrouwensfuncties aan.

Een persoon kan pas een vertrouwensfunctie bekleden, wanneer de AIVD een Verklaring van Geen Bezwaar (VGB) ten behoeve van die persoon af heeft gegeven. Een dergelijke verklaring houdt in dat uit oogpunt van de nationale veiligheid geen bezwaar bestaat tegen de vervulling van die vertrouwensfunctie door de betreffende persoon. Om dit vast te stellen, wordt de kandidaat-vertrouwensfunctionaris onderworpen aan een veiligheidsonderzoek. Afhankelijk van de kwetsbaarheid van de vertrouwensfunctie, wordt de zwaarte van het veiligheidsonderzoek vastgesteld op A-, B- of C-niveau. Een A-onderzoek is het meest diepgaand en wordt slechts ingesteld voor de meest kwetsbare vertrouwensfuncties. Een C-onderzoek is het minst diepgaande onderzoek. Hiernaast zijn voor bepaalde sectoren, te weten de burgerluchtvaart, de politie en de Dienst Koninklijk Huis, specifieke vertrouwensfuncties vastgesteld. Onder mandaat van de AIVD voeren respectievelijk de Koninklijke Marechaussee, de Nederlandse politie en de Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging (DKDB) de veiligheidsonderzoeken uit die zijn toegespitst op kwetsbaarheden in de betreffende vertrouwensfuncties.

Bij de beoordeling van de gegevens gaat de AIVD te werk volgens vastgestelde procedures, binnen de kaders van de wet. Daarnaast voorziet de wet erin dat de wijze waarop de AIVD veiligheidsonderzoeken uitvoert kan worden getoetst door de CTIVD.

Tijdens een veiligheidsonderzoek wordt aandacht besteed aan:

- justitiële en strafvorderlijke gegevens;
- gegevens over deelname of steunverlening aan activiteiten die de nationale veiligheid kunnen schaden;
- gegevens betreffende lidmaatschap van of steunverlening aan organisaties die een gevaar vormen voor (het voortbestaan van) de democratische rechtsorde;
- overige persoonlijke gedragingen en omstandigheden.

De AIVD baseert een besluit tot afgifte of weigering van een VGB op gegevens die uit het veiligheidsonderzoek voortkomen. Er wordt alleen tot weigering besloten indien onvoldoende waarborgen aanwezig zijn dat de betrokkene onder alle omstandigheden de plichten die uit de vertrouwensfunctie voortvloeien getrouwelijk zal volbrengen of

indien het veiligheidsonderzoek onvoldoende gegevens heeft opgeleverd om daarover een verantwoord oordeel te geven.

9.1 Ontwikkelingen in 2008

Verbeterprogramma ‘Sneller Veiliger’

Doelstellingen

In 2007 is het verbeterprogramma ‘Sneller Veiliger’ in het leven geroepen. Het programma is gericht op het wegwerken van alle achterstanden in de werkvoorraden én op het terugdringen van de doorlooptijd (behandeltijd) bij de uitvoering van veiligheidsonderzoeken. De Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo) schrijft een maximale behandeltijd van acht weken voor. In de praktijk werden (te) veel onderzoeken buiten die termijn afgerond. Zo werd in 2007 slechts vijftien procent van alle A-onderzoeken voor de departementen uitgevoerd binnen acht weken. Het voornaamste doel van het verbeterprogramma ‘Sneller Veiliger’ was om vanaf 1 september 2008 vijftien procent van alle A-onderzoeken binnen de wettelijke termijn uit te voeren. Voor de A-onderzoeken bij de politiekorpsen en voor vijf departementen gold dat met ingang van 1 mei 2008 aan de doelstelling moest worden voldaan. Hierbij is de aanname gedaan dat gemiddeld vijf procent van de A-onderzoeken niet binnen acht weken kan worden uitgevoerd vanwege factoren die niet door de AIVD te beïnvloeden zijn, zoals de lange behandeltijd van informatieverzoeken door buitenlandse collegediensten.

Realisatie

De maatregelen van het verbeterprogramma hebben diverse verbeteringen opgeleverd. Zo is bereikt dat de instroom van het aantal uit te voeren veiligheidsonderzoeken beter beheersbaar is geworden. De AIVD voert daarvoor een stringent beleid met betrekking tot het aanwijzen van vertrouwensfuncties. Nadat overeenstemming is bereikt over de lijst vertrouwensfuncties worden er uitvoeringsafspraken gemaakt met de betreffende inzenders (werkgevers van vertrouwensfunctionarissen) over het aantal in te sturen onderzoeksaanvragen. Daarnaast is het proces van het verwerken van een veiligheidsonderzoek verbeterd. Er is een methodiek voor planning en control ingevoerd waardoor een betere sturing op de doorlooptijd van een veiligheidsonderzoek plaatsvindt. Ook is het aanleveren van gegevens door externe informatieleveranciers verbeterd. De AIVD zet vragen uit bij informatieleveranciers om een volledig beeld te krijgen van de kandidaat-vertrouwensfunctionaris. De wachttijd voor het verkrijgen van dergelijke informatie is sterk teruggelopen.

Om de werkachterstanden terug te brengen heeft de AIVD geïnvesteerd in een nieuwe, planmatige werkwijze met betrekking tot het onderzoeksproces. Veiligheidsonderzoeken van vóór 1 januari 2008 zijn in verband hiermee gedefinieerd als werkachterstand. In 2008 heeft de AIVD de werkachterstand teruggebracht van 2.574 onderzoeken op 1 januari 2008 naar tien onderzoeken eind 2008.

Ten aanzien van de doorlooptijd van veiligheidsonderzoeken heeft de AIVD grote vooruitgang geboekt. In het afgelopen jaar is de Tweede Kamer via twee afzonderlijke voortgangsrapportages⁶ geïnformeerd over de gerealiseerde prestatie met betrekking tot de behandeltijd van veiligheidsonderzoeken. In de voortgangsrapportage van 18 december 2008 is gemeld dat, gemeten over de periode van 1 mei 2008 tot en met 5 oktober 2008, 91% van alle A-onderzoeken die voor de politie zijn uitgevoerd, binnen de wettelijke termijn van acht weken waren afgerond. Voor vijf departementen gaat het om 89%. Voor de overige verantwoording wordt verwezen naar de verantwoordingsrapportages. De verbeteringen die dankzij Sneller Veiliger zijn gerealiseerd, zijn ook in de algemene jaarcijfers terug te zien. Over het gehele jaar bezien valt het percentage binnen de wettelijke termijn uitgevoerde onderzoeken echter lager uit doordat ook de resultaten van vóór 1 mei zijn meegenomen in de berekening (de pre-‘Sneller Veiliger’-fase). Gemeten over het jaar 2008 kwam het gemiddelde percentage A-onderzoeken dat binnen de wettelijke termijn is uitgevoerd uit op 84% voor de politie en 82% voor de departementen.

Veiligheidsonderzoeken in de Burgerluchtvaart

Naar aanleiding van de conclusies van de commissie Oord (Commissie Toegangsbeheer Schiphol), hebben de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Justitie in september 2005 toegezegd aan de Tweede Kamer een dynamische naslag van vertrouwensfunctionarissen in de burgerluchtvaart te realiseren. In december 2007 is de daarvoor benodigde wijziging op de Wet Veiligheidsonderzoeken in werking getreden. Hiermee is de AIVD bevoegd om actief vertrouwensfunctionarissen na te slaan in politie- en justitiebestanden. Deze gegevens kunnen een aanleiding zijn voor de AIVD om een herhaalonderzoek te starten. Om dynamisering te realiseren had de AIVD drie zaken nodig: een koppeling met het bestand van vertrouwensfunctionarissen in beheer bij de Koninklijke Marechaussee (KMar) van vertrouwensfunctionarissen op Schiphol; een geautomatiseerde toegang tot justitiële en politieke informatie, en een informatiesysteem waarmee dynamische naslag van grote hoeveelheden vertrouwensfunctionarissen mogelijk wordt. De koppeling met de KMar en de realisatie van het informatiesysteem zijn gereed. De geautomatiseerde toegang

⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2007 - 2008, 30 805, nr. 11, Tweede Kamer, vergaderjaar 2008 - 2009, nr. 12

tot justitiële gegevens is echter nog niet gerealiseerd. Hierdoor is de AIVD nog steeds niet in staat gesteld om vertrouwensfunctionarissen in de Burgerluchtvaart dynamisch na te slaan in bestanden van justitie en politie.

Ook is het daardoor voorlopig niet mogelijk om te starten met functieclustering op de burgerluchthavens. Functieclustering maakt het voor vertrouwensfunctionarissen die in de Security Restricted Areas (SRA) van de burgerluchthavens werkzaam zijn mogelijk om te wisselen van functie binnen de SRA, zonder een nieuw veiligheidsonderzoek te ondergaan. De verwachting is dat functieclustering op de burgerluchthavens leidt tot een vermindering van het aantal aanvragen voor veiligheidsonderzoeken.

Veiligheidsonderzoeken Politie

Sinds 2001 wijst de minister van BZK vertrouwensfuncties aan bij de politie. Het aanwijsbeleid heeft zich, gevoed door de ervaringen uit de praktijk, in de loop der jaren verder ontwikkeld. In 2007 werd geconstateerd dat een relatief groot aantal A-vertrouwensfuncties was aangewezen evenals een groot aantal P-vertrouwensfuncties. In 2008 heeft een projectgroep de Leidraad Aanwijzen Vertrouwensfuncties voor de politie herschreven, met hierin een scherper geformuleerde aanwijzing van beide functiecategorieën, zonder de risico's voor de nationale veiligheid te vergroten. Reeds begin 2008 heeft dit geresulteerd in een reductie van 3.000 onnodige A-vertrouwensfuncties. Ten aanzien van de P-vertrouwensfuncties heeft de projectgroep in 2008 een concept Leidraad Aanwijzen P-vertrouwensfuncties afgerond. Deze is inmiddels op een aantal lijsten vertrouwensfuncties toegepast. Een eerste effectmeting laat zien dat dit zorgt voor een daling van 30 procent van het aantal P-vertrouwensfuncties. Deze concept leidraad is ter besluitvorming voorgelegd aan de Raad van Hoofdcommissarissen, waarna tot definitieve invoering van de Leidraad P-vertrouwensfuncties kan worden overgegaan.

Persoonlijke gedragingen en omstandigheden

De werkgever van een vertrouwensfunctionaris heeft volgens artikel 4, lid 2 van de Wvo een belangrijke rol bij het inlichten van de betrokkene over de betekenis en de rechtsgevolgen van de aanmelding voor een vertrouwensfunctie. Van die werkgevers heeft de AIVD in 2008 veel vragen ontvangen over vertrouwensfuncties en veiligheidsonderzoeken. Hoewel de website van de AIVD toegang biedt tot leidraden en informatiefolders, heeft de AIVD in 2008 aangegeven verder te investeren in de informatievoorziening over veiligheidsonderzoeken. Zo zal in 2009 door middel van een nog te ontwikkelen Leidraad Persoonlijke Gedragingen en Omstandigheden, meer helderheid worden geboden over wat de AIVD in een veiligheidsonderzoek onderzoekt.

9.2 Bezwaar en beroep veiligheidsonderzoeken

In 2008 vertoonde het aantal ingediende Wvo-bezwaarschriften een lichte stijging van 108 naar 116. 35 bezwaren hadden betrekking op afwijzingen/intrekkingen op grond van de omstandigheid dat er onvoldoende gegevens van de (kandidaat-)vertrouwensfunctionaris dan wel zijn/haar partner bekend waren. In vergelijking met 2007, is in 2008 sprake van een sterke toename van het aantal bezwaarschriften op een afwijzing/intrekking van de VGB vanwege onvoldoende gegevens. Deze zaken zien in het merendeel van de gevallen op een (kandidaat-)vertrouwensfunctionaris die is uitgeschreven uit de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) naar een onbekende bestemming, of op een (kandidaat-)vertrouwensfunctionaris die zelf of van wie de partner in een land heeft verbleven waarmee de AIVD geen samenwerkingsrelatie heeft. De overige bezwaren zien voornamelijk op afwijzingen en intrekkingen van de VGB op grond van justitiële gegevens.

Het aantal ingediende beroepschriften is gedaald van 31 naar 18. Een oorzaak hiervan zou gevonden kunnen worden in de jurisprudentie van de Raad van State. De Raad van State heeft, tot nu toe, in zijn jurisprudentie het beleid van de AIVD met betrekking tot weigeringen/intrekkingen van VGB'en bevestigd en als niet onredelijk beoordeeld. Gelet op deze jurisprudentie kiezen betrokkenen er in vergelijkbare zaken wellicht voor om de weigering/intrekking van de VGB niet bij een rechter aanhangig te maken. De ingediende hogerberoepsprocedures zijn gedaald van tien in 2007 naar zeven in 2008. Van de zeven ingediende hogerberoepschriften zijn er twee door de minister ingediend.

In 2008 oordeelde de Raad van State dat bij het beantwoorden van de vraag of een VGB terecht geweigerd of ingetrokken is op grond van strafbare feiten, de omstandigheden waaronder de betrokkene een strafbaar feit heeft gepleegd niet relevant zijn. De omstandigheden waaronder de betrokkene het strafbare feit heeft gepleegd, moeten worden geacht door het Openbaar Ministerie of de Rechtbank te zijn verdisconteerd in de aangeboden transactie of in de opgelegde straf.

Een tweede uitspraak door de Raad van State betreft het begrip 'inspanningsverplichting' in zaken waarin de VGB is geweigerd vanwege onvoldoende gegevens. Indien de kandidaat-vertrouwensfunctionaris dan wel zijn/haar partner in een land heeft verbleven waar de AIVD geen samenwerkingsrelatie mee onderhoudt, rust op de AIVD een inspanningsverplichting om binnen de grenzen van het redelijke al datgene te doen wat nodig is om de benodigde gegevens voor een verantwoorde oordeelsvorming te verkrijgen. De Raad van State is van oordeel dat aan die inspanningsverplichting is voldaan, wanneer door de minister is vastgesteld

dat de AIVD niet samenwerkt met een bepaalde veiligheidsdienst op grond van onvoldoende democratische inbedding van en waarborgen voor de eerbiediging van de mensenrechten.

Ten slotte heeft de Raad van State zich uitgesproken over een weigering/intrekking van de VGB op grond van geheime stukken. De uitspraak bevestigt dat sprake is van een volledige rechterlijke toetsing van het bestreden besluit, als de Rechtbank en de Raad van State wel kennis hebben kunnen nemen van de geheime stukken. Er is dan geen sprake van strijd met het beginsel van fair play. Hierbij wordt wel opgemerkt dat de betrokkene zowel de Rechtbank als de Raad van State toestemming moet geven om deze stukken bij de beoordeling te betrekken. Als de betrokkene dat niet doet, ontnemt hij daardoor de Rechtbank en/of de Raad van State de mogelijkheid de rechtmatigheid van het besluit volledig te toetsen. De gevolgen van een dergelijke weigering dienen in beginsel voor rekening van de betrokkene te komen, aldus de Raad van State.

9.3 Algemene verantwoording over productie veiligheids- onderzoeken 2008

Aantal vertrouwensfuncties per sector

Sector	2006	2007	2008
Rijksoverheid	6.259	6.499	5.492
Defensieorderbedrijven	18.500	20.800	20.800
Burgerluchtvaart	35.437	44.369	40.199
Politie	16.147	16.608	17.905
Koninklijk Huis	269	269	342
Vitale bedrijven	1.547	1.547	1.547
Totaal	78.159	90.092	86.285

De vertrouwensfuncties bij defensieorderbedrijven betreffen het totaal aantal vertrouwensfunctionarissen waarvoor de veiligheidsonderzoeken worden uitgevoerd door de MIVD en de AIVD. De AIVD voert de onderzoeken uit voor functies bij private ondernemingen.

Veiligheidsonderzoeken in behandeling genomen door de AIVD

	2006	2007	2008
A-onderzoeken	2.584	2.694	1.744
P-onderzoeken	76	93	105
KH-onderzoeken	18	12	17
B-onderzoeken	5.048	4.896	3.691
B-onderzoeken via KMar	3.708	4.806	5.589
C-onderzoeken	364	482	399
Totaal	11.798	12.983	11.545

In 2008 zijn in totaal 328 verzoeken voor NAVO- en EU-clearances ontvangen.

In 2008 zijn in totaal 955 verzoeken voor administratieve naslagen van collegadiensten ontvangen en verwerkt.

Aantal weigeringen Verklaring van Geen Bezwaar en de grond voor weigering

	Justitieel	Onvoldoende gegevens	Overige redenen
A-vertrouwensfunctie	0	0	6
A-vertrouwensfunctie politie	0	0	7
P-vertrouwensfunctie	0	0	10
B-vertrouwensfunctie	5	8	0
B-vertrouwensfunctie burgerluchtvaart	788	584	5
C-vertrouwensfunctie	0	0	0
Totaal	793	592	28

10 Sturing en verantwoording

10.1 Sturing

Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

De minister van BZK is verantwoordelijk voor het functioneren en de taakuitoefening van de AIVD. De minister verzorgt de sturing en planning van de werkzaamheden zodanig dat de belangen van diverse onderdelen van het openbaar bestuur zo goed mogelijk worden gediend. Daartoe moeten heldere prioriteiten worden gesteld, die moeten worden afgestemd met de verschillende belangendragers dan wel behoeftezoekers. Op het aandachtsgebied contraterorisme vindt bij voortdurend nauw overleg plaats met in het bijzonder de minister van Justitie, die verantwoordelijk minister voor terrorismebestrijding is. Met betrekking tot de inlichtingentaak buitenland vindt intensieve afstemming plaats met de betrokken ministers, in het bijzonder met de minister-president, de minister van Buitenlandse Zaken en de minister van Defensie.

Raad voor de Nationale Veiligheid

De Raad voor de Nationale Veiligheid (RNV) is een onderraad van de ministerraad. Daarin bespreken de minister-president, de vicepremiers en de betrokken vakministers (van BZK, van Justitie, van Defensie en van Buitenlandse Zaken) tweemaandelijks (en indien daar specifieke aanleiding toe is) verschillende vraagstukken betreffende de nationale veiligheid.

Min of meer vaste agendapunten waren ook in 2008 de jaarplannen van de AIVD en de MIVD, de aanwijzing van onderwerpen voor de Inlichtingentaak Buitenland van beide diensten, en de rapportages over de uitvoering daarvan. Ook werden het driemaandelijks opgestelde Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) en de beleidsimplicaties daarvan besproken. Tenslotte stonden op de agenda de voortgangsrapportages terrorismebestrijding die de ministers van BZK en van Justitie elk half jaar aan de Tweede Kamer zenden en ontwikkelingen in internationale conflict- en spanningsgebieden.

De RNV wordt voorbereid in twee ambtelijke voorportalen, te weten het Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding (GCT) en het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN). In het GCT komen al die zaken aan de orde die specifiek betrekking hebben op terrorisme en de bestrijding daarvan. Alle relevante organisaties die op rijksniveau te maken hebben met terrorismebestrijding hebben zitting in het GCT.

Het CVIN kent een breder aandachtsterrein binnen het kader van de nationale veiligheidsvraagstukken. Het CVIN vergadert tweemaandelijks (en wanneer daar specifieke aanleiding toe is) en wordt voorgezeten door de coördinator van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (de secretaris-generaal van het ministerie van Algemene Zaken). In het CVIN hebben topambtenaren van de ministeries van BZK, Defensie, Justitie en Buitenlandse Zaken zitting.

10.2 Parlementaire zaken en wetgeving

De minister van BZK legt verantwoording af aan het parlement. De minister doet dit in het openbaar tegenover de Tweede Kamer als geheel en in vertrouwelijkheid en onder beding van geheimhouding tegenover de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer (CIVD).

Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer

In de CIVD legt de minister van BZK verantwoording af over zaken betreffende de AIVD die niet in het openbaar kunnen worden behandeld. De commissie vergadert daarom in beslotenheid. De commissie doet jaarlijks (openbaar) verslag aan de Kamer van haar werkzaamheden. De commissie was in 2008 samengesteld uit de fractievoorzitters van de politieke partijen die in de Tweede Kamer vertegenwoordigd zijn, met uitzondering van de voorzitters van de fracties die tijdens de lopende parlementaire periode zijn afgesplitst. Vanaf 2007 namen ook de fractievoorzitters van de Partij voor de Vrijheid en van de Partij voor de Dieren zitting in de CIVD. De Socialistische Partij heeft vrijwillig van het lidmaatschap afgezien.

Op uitnodiging geeft de minister van BZK, daarbij ondersteund door het hoofd van de AIVD, mondeling nadere toelichting op de onderwerpen die de commissie voorstelt met betrekking tot de operationele werkzaamheden van de AIVD. Indien gewenst voorziet de minister de commissie bovendien schriftelijk van informatie. De minister informeert de commissie ook uit eigen beweging.

In 2008 heeft de commissie zesmaal met de minister vergaderd. In de commissie zijn diverse terrorismegerelateerde onderwerpen besproken. Daarbij was ook de minister van Justitie aanwezig, gezien zijn verantwoordelijkheid op dit terrein. In het verslagjaar zijn door de CTIVD geen rapporten met een geheime bijlage uitgebracht, die in de CIVD zouden moeten worden besproken.

Tweede Kamer

Met de vaste Kamercommissie voor BZK is door de minister van BZK in 2008 over twee rapporten van de Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) gesproken (zie 10.7). Op 16 april 2008 is in een Algemeen Overleg met de Kamer gesproken over 'het stopzetten van het ontwikkelen van een bedrijventerrein in Venray na acties van radicale dierenrechtenactivisten' (zie 4.3 in dit jaarverslag). Op 3 september 2008 zijn de jaarverslagen over 2007 van de AIVD, CTIVD en CIVD besproken. Tevens stond daar de eerste voortgangsrapportage over het project 'Sneller Veiliger' op de agenda (zie hoofdstuk 9), een brief over door de AIVD gerealiseerde verbeteringen als het gaat om een aantal door de CTIVD geconstateerde tekortkomingen, en een brief over de stand van zaken over de ontwikkeling van de informatiehuishouding van de AIVD.⁷ Tot slot is op 30 oktober 2008 een plenair debat gevoerd met de Kamer over activiteiten van de Marokkaanse inlichtingendienst in Nederland.

Wetgeving

Wijzigingen van de Wiv 2002

Het voorstel tot wijziging van de Wiv 2002, dat op 16 oktober 2007 door de Tweede Kamer is aanvaard, is in behandeling bij de Eerste Kamer. De voorgestelde wijziging betreft de verbetering van de mogelijkheden van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten om onderzoek te doen naar en maatregelen te nemen tegen terroristische en andere gevaren die betrekking hebben op de nationale veiligheid. Het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) heeft op verzoek van de Eerste Kamer advies uitgebracht over dit wetsvoorstel. Op verzoek van de Eerste Kamer heeft de minister van BZK op 7 mei 2008 de kabinetsreactie op dit advies aan de Eerste Kamer gezonden. Het CBP heeft, op verzoek van de Eerste Kamer, vervolgens nog op de kabinetsreactie gereageerd. Op 23 september 2008 heeft de Eerste Kamer voorlopig verslag uitgebracht over het wetsvoorstel. De memorie van antwoord zal in 2009 naar de Eerste Kamer worden gezonden. Daarbij wordt ook een ontwerp van een algemene maatregel van bestuur gevoegd, waarin de in het wetsvoorstel voorziene mogelijkheid tot het kunnen opleggen van informatieverplichtingen is uitgewerkt.

Een andere wijziging van de Wiv 2002 zal in de eerste helft van 2009 voor advies aan de Raad van State worden voorgelegd. Daarin wordt onder meer een algemene wettelijke grondslag voor bijzondere samenwerkingsverbanden van de diensten, zoals de CT Infobox, vastgelegd.

⁷ Kamerstukken 2007-2008, 30805, nr. 11 en 30977, nrs. 10 en 11

Wetgeving op de BES-eilanden

De AIVD zal na afronding van het staatkundige hervormingsproces op de Nederlandse Antillen ambtelijk verantwoordelijk worden voor nationale veiligheid op de BES-eilanden (Bonaire, Sint-Eustatius en Saba). De AIVD en de MIVD beschouwen het als noodzakelijk dat op die datum de Wiv 2002 en de Wvo op de BES-eilanden ingevoerd wordt. Daarmee wordt immers voorzien in een adequaat wettelijk instrumentarium en alleen zo kunnen ze de verantwoordelijkheden voor de veiligheid in volle omvang dragen. De daartoe noodzakelijke wijzigingen van de Wiv 2002 en de Wvo zijn opgenomen in de ABES (Aanpassingswet BES). De AIVD zal zijn toekomstige verantwoordelijkheden op de BES-eilanden borgen door het inrichten van een Regionale Inlichtingendienst (RID) binnen het nog op te richten 27e Politiekorps BES-eilanden.

Samenwerking van de veiligheidsdiensten binnen het Koninkrijk

De aanwezigheid van een adequaat juridisch kader is een belangrijke randvoorwaarde voor een blijvende en verdere samenwerking tussen de diensten binnen het Koninkrijk. Met het oog daarop heeft in 2008 een bijeenkomst plaatsgevonden van vertegenwoordigers van deze diensten alsmede (ambtelijke) vertegenwoordigers van Sint-Maarten. Doel van deze bijeenkomst was om te bespreken aan welke (operationele en juridische) eisen een modern wettelijk kader voor de activiteiten van veiligheidsdiensten moet voldoen. Het gaat daarbij in het bijzonder om aangelegenheden als een adequate formulering van de taakstelling, de benodigde bevoegdheden alsmede het toezicht op de diensten.

10.3 Verzoeken tot kennisneming

Gedurende het verslagjaar is opnieuw in ruime mate gebruik gemaakt van de mogelijkheid om van eventueel bij de AIVD vastgelegde gegevens kennis te nemen. Uitsluitend informatie die niet langer actueel is voor de taakuitvoering van de AIVD, komt voor verstrekking in aanmerking. Niet-actuele gegevens worden echter alleen verstrekt indien hiermee geen bronnen en werkwijzen van de AIVD (zouden kunnen) worden onthuld. Voorts worden persoonsgegevens van derden alleen verstrekt wanneer sprake is van overleden familieleden in de eerste graad. Op de AIVD-website zijn de procedure en voorwaarden nader beschreven.

De maanden januari en februari vertoonden een piek in het aantal verzoeken tot kennisneming, hoogstwaarschijnlijk nog veroorzaakt door het eind 2007 gepubliceerde boek *Frontdienst, de BVD ten tijde van de Koude Oorlog* van Dick Engelen. De in de voetnoten van dat boek genoemde broninformatie is beschikbaar gesteld op cd-rom

en op de website van de AIVD. De overige maanden gaven in het algemeen geen afwijkend beeld ten opzichte van voorgaande jaren.

Het aantal verzoeken dat in 2008 is ingediend, bedraagt 161. Van deze verzoeken hadden er 109 betrekking op eventueel aanwezige gegevens over de verzoeker zelf, 21 verzoeken betroffen gegevens over overleden familieleden. 22 maal werd verzocht om kennisneming van andere dan persoonsgegevens en negen verzoeken hadden betrekking op gegevens van derden.

In 2008 tekenden elf verzoekers bezwaar aan tegen weigeringen om kennisneming toe te staan, vijf verzoekers gingen in beroep tegen de beslissingen op bezwaar en één verzoeker ging in hoger beroep tegen de uitspraak van de rechtbank. Van de procedures die in 2008 nog liepen werden dertien bezwaren, drie beroepszaken en vier hogerberoepszaken afgehandeld.

Eén bezwaarschrift is deels gegrond verklaard. Door de rechtbank zijn alle ingediende beroepen ongegrond of niet-ontvankelijk verklaard. De Raad van State heeft op formele gronden vier maal het ingediende hoger beroep gegrond verklaard. Inhoudelijk bezien heeft de Raad van State de door de AIVD genomen beslissingen in alle gevallen in stand gelaten.

10.4 Notificatie

Bij brief van 4 december 2008⁸ is de Tweede Kamer geïnformeerd over de notificatieplicht. In die brief is uitleg gegeven over de vigerende uitstel-, afstel-, en vervalgronden. Vanwege deze gronden heeft de AIVD nog geen notificatieverslag kunnen uitbrengen. In de brief is tevens aangegeven dat het op dit moment nog te vroeg is om over de ervaringen met de notificatieplicht een uitspraak te doen.

10.5 Klachten

De AIVD, de CIVD, de CTIVD, de minister van BZK en de Nationale Ombudsman ontvangen jaarlijks klachten van burgers met betrekking tot (vermeend) handelen van de AIVD op grond van artikel 6 Wiv 2002. Dergelijke klachten worden, als zij niet informeel afgehandeld kunnen worden, in eerste instantie behandeld door de minister, die daarbij het advies inwint van de CTIVD. Wanneer de klager geen genoegen neemt

⁸ Kamerstukken II 2008-2009, 30977, nr. 18

met de reactie van de minister op de klacht, kan deze zich vervolgens tot de Nationale Ombudsman wenden.

De CTIVD is van mening dat op grond van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) ook klachten waarvan direct duidelijk is dat deze kennelijk ongegrond zijn, een klachtbehandeling moeten krijgen. Voorheen werd hier doorgaans door de AIVD met een brief op gereageerd, waarin werd gepoogd betrokkene gerust te stellen. Op aangeven van de CTIVD worden dergelijke klachten sindsdien, mits aan de ontvankelijkheidsvereisten is voldaan (artikel 9:4, tweede lid van de Algemene wet bestuursrecht), aan de commissie voor advies voorgelegd. Tot op heden heeft de commissie deze klachten ongegrond verklaard.

In totaal werden in 2008 26 klachten ontvangen. Daarvan werden er vijftien aan de CTIVD voor advies voorgelegd. Twee klachten werden in de informele fase naar tevredenheid afgehandeld, zes klachten werden niet in behandeling genomen omdat niet aan de ontvankelijkheidsvereisten was voldaan en één klacht werd niet in behandeling genomen omdat het een reeds behandelde klacht betrof. De overige twee klachten waren bij het opstellen van dit jaarverslag nog in behandeling.

In slechts één geval adviseerde de commissie de klacht gegrond te verklaren. Klager was van mening dat het door de AIVD naar hem ingestelde veiligheidsonderzoek onrechtmatig en inefficiënt was, aangezien de AIVD een eerder door de MIVD aan hem afgegeven VGB had kunnen overnemen. Hij was bovendien van mening dat de wettelijk toelaatbare termijn voor de duur van het veiligheidsonderzoek was overschreden. De minister heeft het advies van de commissie opgevolgd.

Tot slot werd de in het jaarverslag 2007 vermelde klacht van iemand die meende dat de AIVD betrokken zou zijn geweest bij zijn detentie in het buitenland, in 2008 afgehandeld. Overeenkomstig het advies van de CTIVD is de klacht ongegrond verklaard. Betrokkene heeft zijn klacht inmiddels aan de Nationale Ombudsman voorgelegd.

10.6 Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

De CTIVD is een onafhankelijke commissie die toezicht uitoefent op de rechtmatige uitvoering van de Wiv 2002 en de Wvo. In 2008 heeft de commissie met betrekking tot de AIVD twee rapporten vastgesteld. Het eerste rapport had betrekking op onderzoek naar de afwegingsprocessen van de AIVD met betrekking tot Mohammed B., de

moordenaar van Theo van Gogh. Het tweede rapport behandelde de wijze waarop de AIVD de door de minister gedane toezeggingen naar aanleiding van de rapporten 1 tot en met 10 van de commissie is nagekomen. Deze twee rapporten zijn, voorzien van een reactie van de minister van BZK, in hetzelfde jaar aan het parlement aangeboden.⁹ De rapporten en de aanbevelingen van de commissie alsmede de reactie van de minister van BZK daarop zijn zowel schriftelijk als mondeling in de Tweede Kamer aan de orde gesteld.

In het rapport met betrekking tot Mohammed B. stelt de commissie dat betrokkene meer aandacht van de AIVD had moeten krijgen vanwege zijn actieve en belangrijke rol in de Hofstadgroep en vanwege zijn gewelddadige uitstraling. Daarnaast plaatst de commissie in dat rapport een aantal kritische kanttekeningen bij het (toenmalige) functioneren van de AIVD. De commissie heeft zich onthouden van het doen van aanbevelingen met betrekking tot dit onderzoek dat zich heeft afgespeeld in 2003 en 2004, omdat de aanbevelingen grotendeels achterhaald zouden zijn.

De bevindingen van de commissie in het tweede rapport waren over het algemeen positief van aard. De aanbevelingen van de commissie zijn door de minister van BZK vrijwel allemaal overgenomen en zijn grotendeels verwerkt in de interne regelgeving en procedures van de dienst. Een enkele aanbeveling van de commissie vormde aanleiding tot wetswijziging. Hiermee is een langere implementatieperiode gemoed.

In een in 2007 uitgebracht rapport over het onderzoek naar de samenwerking tussen de AIVD en de Regionale Inlichtingendiensten resp. de Koninklijke Marechaussee stelt de commissie vast dat deze samenwerking in de afgelopen jaren een belangrijke ontwikkeling heeft doorgemaakt dankzij het project 'Keten en Kwaliteit'. Dit is een gezamenlijk project van de AIVD, de politie, de KMar en het directoraat-generaal Veiligheid van het ministerie van BZK. De samenwerking is als gevolg hiervan verbeterd en op enkele onderdelen is er meer duidelijkheid gekomen. Naar het oordeel van de commissie zijn echter nog enkele belangrijke verbeterpunten in de samenwerking aan te wijzen: de sturing door de AIVD, de operationele slagkracht en de externe oriëntatie van de dienst en de samenwerking van AIVD, RID'en en BD-KMar op basis van gelijkwaardigheid. Om deze aanbevelingen gestalte te geven zijn de AIVD en de organisaties, die conform artikel 60 van de Wiv 2002 onder zijn verantwoordelijkheid werkzaamheden verrichten, in 2008 gestart met het project 'Bruggenhoofd'. Dit project wordt in 2010 afgerond.

⁹ Kamerstukken II 2007-2008, 29854, nr. 22 en 29924, nr. 25

11 Organisatieontwikkeling en bedrijfsvoering

11.1 Organisatieontwikkeling

De AIVD heeft in 2008 de aanzet gegeven tot een reorganisatie van de dienst. Deze richt zich voornamelijk op besturing, efficiency en slagvaardigheid en op verbetering van interne structuren en processen. De nieuwe dienst wordt steviger rond het inlichtingenproces gestructureerd. De dienst zal zich door deze wijzigingen nog meer onderscheiden in het doen van (operationeel) onderzoek, het duiden van ingewonnen informatie, het mobiliseren van anderen en het zonedig eigenstandig handelen om risico's voor de nationale veiligheid te verkleinen. Ook zal de reorganisatie, die medio 2009 moet zijn afgerond, ervoor zorgen dat de dienst nog sneller en flexibeler kan inspelen op (internationale) ontwikkelingen.

11.2 Informatiehuishouding

Voor een inlichtingen- en veiligheidsdienst bestaat het primaire werkproces bijna volledig uit het verwerken van informatie. De afgelopen jaren is de hoeveelheid informatie die de AIVD moet verwerken sterk toegenomen. Dit is onder meer het gevolg van de digitalisering van veiligheidsrelevante informatiestromen en de intensivering van informatie-uitwisseling met samenwerkingspartners. Dit betekent dat de AIVD permanent moet investeren in een actuele en veilige informatiehuishouding.

Begin 2008 heeft de AIVD zijn IT-functies gecentraliseerd ondergebracht bij een nieuwe directie Informatiemanagement. Deze directie heeft als taak om de continuïteit, de betrouwbaarheid en de beschikbaarheid van de IT-voorzieningen binnen de AIVD te verzekeren en noodzakelijke vernieuwingen door te voeren. Hierbij geldt dat de modernisering van de informatiehuishouding van de AIVD voornamelijk is gericht op het verbeteren van de terugvindbaarheid van documenten en het ontwikkelen van zoekfuncties die het mogelijk maken om opgeslagen informatie beter in onderlinge samenhang te bekijken en te analyseren.

In het kader van het bovenstaande zijn vijf grote vernieuwingsprojecten gestart met ieder een eigen focus. Allereerst is een project opgezet om de bedrijfsvoeringssystemen van de AIVD verder te professionaliseren. De IT-ondersteuning voor deze systemen is grotendeels in 2008 ingevoerd en zal in 2009 worden afgerond. Ten tweede is in 2008 een geavanceerd systeem geïntroduceerd om een verdere automatisering van het

bijeenbrengen van informatie binnen de CT Infobox te kunnen bewerkstelligen. Voorts wordt binnen twee projecten gewerkt aan de versterking van de ondersteuning van het uitvoeren van veiligheidsonderzoeken. Hierbij ligt de focus enerzijds op het uitvoeren van de onderzoeken binnen de geldende wettelijke termijn en anderzijds op de dynamisering van de veiligheidsonderzoeken en aldus op de systematische monitoring van vertrouwensfunctionarissen. Tot slot geldt dat er gewerkt wordt aan het interne documentmanagementsysteem van de AIVD. Doel van dit project is de dossiervorming en werkprocesondersteuning verder te professionaliseren. Dit laatste project zal in 2010 worden afgerond.

11.3 Bedrijfsvoering

Gedurende het jaar is periodiek beleidsinhoudelijk verantwoording aan de minister van BZK afgelegd door middel van driemaandelijke voortgangsrapportages over politiek-bestuurlijk relevante resultaten en over bijstellingen in het jaarplan. Beheersmatige rapportage vond enerzijds plaats aan de hand van de werkafspraken die met de minister zijn gemaakt en anderzijds conform het managementcontrolsysteem van BZK.

Financiën

De AIVD is in 2008 verder gegroeid tot 1393 fte. Hiermee komt het groeiplafond (1504 fte) in zicht. De groei van de AIVD wordt bekostigd uit de reeks van eerder toegekende middelen voor capaciteitsuitbreiding. In 2008 zijn voor de jaren 2008 en 2009 extra middelen toegekend ten behoeve van intensivering en verbreding van de NBV-activiteiten (zie 8.3). Voorts zijn extra middelen toegekend (in 2008 een bedrag van € 6 miljoen) ten behoeve van de versterking van de informatievoorziening. Deze extra middelen zijn in 2008 geïnvesteerd in de informatiehuishouding en de daarmee samenhangende technische infrastructuur.

Realisatie begroting (in miljoenen euro's)

	2007	2008
5.1 Apparaat	€ 170,5	€ 169,2
5.2 Geheime uitgaven	€ 4,1	€ 6,0

Toelichting

De AIVD kent in 2008 een overschrijding ten opzichte van de najaarsnota van € 4,2 miljoen waarvan € 2,4 miljoen op apparaat en € 1,8 miljoen op geheime uitgaven. De overschrijding op apparaat is veroorzaakt door de meerkosten vanwege de ingebruikname van het nieuwe pand van de AIVD. Ten aanzien van de overschrijding op de geheime uitgaven worden geen nadere mededelingen gedaan. Daarnaast zijn er

over 2008 onrechtmatigheden geconstateerd in het beheer van de dienst. Dit heeft met name betrekking op onrechtmatige aanbestedingen zoals externe inhuur en verlopen contracten. Voorts is een onrechtmatigheid geconstateerd op de verplichtingen. Als gevolg van de implementatie van een nieuw bedrijfsvoeringssysteem (financiën en inkoop) zijn verschillen geconstateerd in de verplichtingenstand voor en na de implementatie.

11.4 Kwaliteitsmanagement

In het belang van voortdurende kwaliteitsverbetering en kwaliteitsborging heeft de AIVD een omvangrijk auditprogramma uitgevoerd, gericht op de resultaten van het ontwikkelprogramma Prospect 2007. De daaruit voortvloeiende aandachtspunten worden meegenomen in de verdere organisatieontwikkeling van de dienst. Een andere impuls voor organisatieverbetering gaat uit van de in 2008 gestarte zelfevaluaties door afzonderlijke organisatie-onderdelen. Om ook in de toekomst zeker te kunnen zijn van een hoge kwaliteit van dossiervorming werd over dit onderwerp een onderzoek uitgevoerd. Nauwgezette dossiervorming en zorgvuldig dossierbeheer ten aanzien van bronbescherming. Het onderzoek leverde een positief beeld met een aantal – vooral administratieve – verbeterpunten op. Tot slot heeft de samenwerking met de MIVD op het terrein van kwaliteitszorg concrete invulling gekregen door het gezamenlijk met de MIVD onderzoeken van de effectiviteit van het onderzoek op het terrein van nonproliferatie.

Begrippenlijst

Agent

Een natuurlijke persoon die, al dan niet onder dekmantel van een aangenomen identiteit of hoedanigheid, onder verantwoordelijkheid en onder instructie van de AIVD belast is met het gericht verzamelen van gegevens omtrent personen en organisaties. Het gaat daarbij om gegevens die van belang kunnen zijn voor de taakuitvoering van de AIVD, of voor het bevorderen of treffen van maatregelen ter bescherming van door de dienst te behartigen belangen.

Al Qa'ida

Met de aanduiding Al Qa'ida wordt tegenwoordig bedoeld op de verzameling van kern-Al Qa'ida (zie kern Al Qa'ida) en gelijkgestemde terroristische organisaties. Organisaties die zich aansluiten bij kern-Al Qa'ida gaan geen organisatorisch verband met Al Qa'ida aan, maar conformeren zich aan de internationaal-jihadistische agenda van kern-Al Qa'ida. Van aansluiting is alleen sprake wanneer deze wederzijds wordt erkend. Zo'n wederzijdse erkenning gebeurt in de regel via publieke verklaringen door kern-Al Qa'ida en een woordvoerder van de organisatie in kwestie.

Ambtsbericht

Een (schriftelijke) mededeling aan een persoon of instantie omtrent door de AIVD verwerkte (persoons)gegevens die voor de geadresseerde persoon of instantie van belang kunnen zijn om deze in staat te stellen zijn verantwoordelijkheid uit te oefenen inzake door hem te behartigen belangen.

AQUA (Appropriately Qualified Agency)

Beveiligingsorganisatie van een lidstaat die voldoet aan de eisen van de EU om als 'tweede land' evaluaties van cryptoapparatuur te mogen uitvoeren, onafhankelijk van het producerende land. Nederland treedt als AQUA op naast Frankrijk, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Italië.

Bijzondere informatie

Staatsgeheimen en overige bijzondere informatie waarvan kennisname door niet-gerechtigden nadelige gevolgen kan hebben voor de belangen van de Staat, van zijn bondgenoten of van één of meer ministeries.

Bijzondere inlichtingenmiddelen

Technische en andere middelen die worden ingezet ter uitvoering van een bijzondere bevoegdheid als bedoeld in de Wiv 2002 en die veelal een geheim karakter hebben.

CBRN-terrorisme

Het plegen van of dreigen met op mensenlevens gericht geweld dan wel het toebrengen van ernstige maatschappijontwrichtende zaakschade door middel van het verspreiden of vrijmaken van chemisch, biologisch, radiologisch of nucleair materiaal, met als doel maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen of politieke besluitvorming te beïnvloeden.

CT Infobox

Een samenwerkingsverband van AIVD, IND, KLPD, MIVD, OM, FIOD-ECD en FIU-NL dat ressorteert onder de AIVD. De Contraterroreisme Infobox heeft tot doel bij te dragen aan de bestrijding van terrorisme door het op een centraal punt bij elkaar brengen en vergelijken van informatie over netwerken en personen die op de een of andere wijze betrokken zijn bij terrorisme en daaraan te relateren radicalisering. Daartoe heeft de CT Infobox de taak om binnen het samenwerkingsverband of aan derden te adviseren over de wenselijkheid van verstrekking van gegevens, alsmede over mogelijkheden om strafrechtelijke, vreemdelingrechtelijke, bestuurlijke of inlichtingenmatige maatregelen te nemen.

Dawa

Met dawa ('oproep tot de islam') doelt de AIVD op vreedzame activiteiten die erop gericht zijn zoveel mogelijk moslims de islam actief te laten belijden. In het geval van niet-praktiserende moslims betekent dit hen terug te laten keren tot de islam. (Zie ook Radicale dawa).

Derdepartijregel

De in het verkeer tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten gehanteerde regel dat gegevens die men van elkaar ontvangt alleen voor eigen gebruik mogen worden aangewend en niet zonder vooraf verkregen toestemming van de verstreckende dienst aan derden mogen worden verstrekt (ook wel aangeduid als derdelandregel).

Dual-usegoederen

Goederen of materialen die geschikt zijn voor tweërlei gebruik (zowel civiele als militaire toepassing). Deze term wordt gebruikt bij het tegengaan van de verdere verspreiding van (massavernietigings)wapens.

Gewelddadige jihad

De gewapende strijd tegen vermeende vijanden van de islam, waarbij ter legitimering een beroep wordt gedaan op de islamitische rechtsleer.

Islamisme, islamistisch

Een radicale stroming binnen de islam die ernaar streeft de samenleving een weerspiegeling te laten zijn van hetgeen volgens haar in de oorspronkelijke bronnen van de islam – de Koran en de soenna (de uitspraken en handelingen van de Profeet) – staat vermeld. Het islamisme heeft een politieke agenda en kan bij de verwezenlijking ervan kiezen voor een gewelddadige of niet-gewelddadige en zelfs democratische variant. Gerelateerd aan salafisme.

Jihadisme

Extremistische ideologie waarin de verheerlijking van de gewelddadige jihad centraal staat.

Jihadistisch netwerk

Een fluide, dynamische, vaag afgegrensde structuur die een aantal personen (radicale moslims) omvat die onderling een relatie hebben, zowel op individueel niveau als tussen groepen (of cellen). Zij worden ten minste tijdelijk door een gemeenschappelijk belang verbonden: het nastreven van een jihadistisch doel. Personen die deel uitmaken van het jihadistische netwerk worden door de AIVD aangemerkt als ‘lid’. Men is lid als men binnen de grenzen van het netwerk actief is en bewust een bijdrage levert aan de realisering van het jihadistische doel.

De AIVD onderkent op basis van ledenprofiel, strategie en werkwijze drie netwerktypen: transnationale, lokale internationaal georiënteerde en lokale autonome jihadistische netwerken. Deze categorisering is slechts een model om de werkelijkheid te beschrijven.

Transnationale jihadistische netwerken zijn grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden die zich richten op het verwezenlijken van doelen die te relateren zijn aan de gewelddadige jihad.

Lokale internationaal georiënteerde jihadistische netwerken zijn niet-grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden die zich door middel van in ons land te ondernemen activiteiten richten op het verwezenlijken van doelen die te relateren zijn aan de gewelddadige jihad. Zij werken niet samen met, maar onderhouden wel contacten met buitenlandse netwerken. Via deze contacten kunnen zij onder invloed komen te staan van jihadisten in het buitenland.

Lokale autonome jihadistische netwerken zijn niet-grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden die, door middel van in ons land te ondernemen activiteiten, zich richten op het verwezenlijken van doelen die te relateren zijn aan de gewelddadige jihad.

Jihadistisch terrorisme

Het plegen van of dreigen met op mensenlevens gericht geweld of het aanrichten van ernstige maatschappijontwrichtende zaakschade, met als doel om in het kader van de gewelddadige jihad maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen en politieke besluitvorming te beïnvloeden.

Kalifaat

Een rijk waarin de wereldlijke opvolgers van de profeet Mohammed heersen.

Kern-Al Qa'ida

Hiermee wordt de verkleinde voortzetting aangeduid van het oude Al Qa'ida dat tussen 1996 en 2001 in Afghanistan was gevestigd, jihadisten uit de hele Arabische wereld in zijn gelederen had en in 2001, na de Amerikaanse inval, uit Afghanistan naar Pakistan werd verdreven. Onder hen bevindt zich de eerste generatie leiders van het oude Al Qa'ida, waaronder Osama Bin Laden en Al Qa'ida-ideoloog Ayman al-Zawahiri. Deze voortzetting van Al Qa'ida wordt kern-Al Qa'ida genoemd om haar te onderscheiden van de organisatie die tot 2001 in Afghanistan bestond.

Landen van zorg

Landen die ervan worden verdacht massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen te ontwikkelen en doelen na te streven die een bedreiging kunnen vormen voor de internationale rechtsorde en de veiligheid en belangen van Nederland en zijn bondgenoten.

Onverdraagzaam isolationisme

Een vorm van radicalisme waarbij men om etnische, religieuze/levensbeschouwelijke of politieke redenen zeer intolerante opvattingen huldigt over andere bevolkingsgroepen, en daarbij streeft naar de totstandkoming van een eigen ruimte (enclave) voor wat men als de eigen bevolkingsgroep beschouwt. In deze eigen ruimte ziet men geen plaats voor groepen van andere etnische herkomst, met andere religieuze/levensbeschouwelijke overtuigingen of andere politieke opvattingen (exclusivisme). Ook streeft men er vaak naar in deze eigen ruimte eigen wet- en regelgeving te laten prevaleren boven die van de (westerse) overheid (parallelisme).

Overbrengingsmiddelen

Systemen, zoals ballistische raketten, kruisvluchtwapens en onbemande vliegtuigen, die noodzakelijk zijn om CBRN-wapens effectief in te zetten.

Proliferatie

De (verdere) verspreiding van massavernietigingswapens (nucleaire, chemische, radiologische en biologische wapens) en van middelen voor het inzetten daarvan (overbrengingsmiddelen).

Radicale dawa

Met radicale dawa wordt, in het verlengde van de klassieke interpretatie van het begrip dawa, gedoeld op de radicaalislamitische (bekerings)activiteiten, zoals onder meer bedreven door diverse missiebewegingen uit de zogenaamde islamitische gidslanden in het Midden-Oosten. Het radicale karakter van hun activiteiten is gelegen in het feit dat zij de samenleving zeer ingrijpend willen hervormen naar radicaalislamitisch model, waarbij de westerse democratische rechtsstaat en de open, pluralistische samenleving worden verworpen.

Radicalisering

De groeiende bereidheid om diepingrijpende veranderingen in de samenleving (eventueel op ondemocratische wijze) na te streven en/of te ondersteunen, die op gespannen voet staan met of een bedreiging kunnen vormen voor de democratische rechtsorde.

Rijksdomein

Zie Stelsel Bewaken en Beveiligen

Salafisme

Een brede ideologische stroming binnen de islam die een letterlijke terugkeer bepleit naar de 'zuivere islam' uit de begintijd van de islam.

Separatisme

Het streven van een bepaalde bevolkingsgroep om zich los te maken uit een bestaand staatsverband en een eigen staat te stichten.

Sigint (Signals Intelligence)

Het onderscheppen en lokaliseren van elektronische signalen die via de ether (door de lucht) worden verzonden.

Stelsel Bewaken en Beveiligen

Uitgangspunt van het stelsel Bewaken en Beveiligen is dat de verantwoordelijkheid voor de eigen veiligheid primair ligt bij de burger zelf, bij de organisatie waartoe deze behoort en bij het decentrale gezag. In aanvulling daarop is sprake van een bijzondere verantwoordelijkheid van de rijksoverheid voor een bepaalde groep personen (onder

andere politici), objecten (onder andere het Internationaal Strafhof) en diensten (onder andere de burgerluchtvaart): het zogenoemde rijksdomein. De NCTb heeft ten aanzien van de beveiliging van deze personen, objecten en diensten een coördinerende taak en maakt daarvoor gebruik van dreigingsinformatie van diensten zoals de AIVD, MIVD en het KLPD en bepaalt binnen het rijksdomein de maatregelen die horen bij de niveaus van dreiging.

Terrorisme

Het uit ideologische motieven dreigen met, voorbereiden of plegen van op mensenlevens gericht ernstig geweld, dan wel daden gericht op het aanrichten van maatschappijontwrichtende zaakschade, met als doel maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen, de bevolking ernstige vrees aan te jagen of politieke besluitvorming te beïnvloeden.

Terrorismelijst

Onderscheiden worden een VN-terrorismelijst en een EU-terrorismelijst.

VN-terrorismelijst: Op basis van VN-resolutie 1267 opgestelde lijst waarop van terroristische activiteiten verdachte personen en entiteiten staan die gelieerd zijn aan Al Qa'ida.

EU-terrorismelijst: Binnen de EU gehanteerde lijst, complementair aan de VN-terrorismelijst, waarop van terroristische activiteiten verdachte personen en entiteiten staan die niet aan Al Qa'ida gelieerd zijn.

Veiligheidsonderzoek

Een onderzoek naar een persoon, gericht op feiten en omstandigheden die, uit het oogpunt van de nationale veiligheid, van belang zijn voor de vervulling van een specifieke vertrouwensfunctie.

Vertrouwensfunctie

Een functie waarin het mogelijk is misbruik te maken van bevoegdheden waardoor de nationale veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat ernstig bedreigd worden. Het gaat om functies waarin men omgang heeft met staatsgeheimen, functies waarin door integriteitsaantastingen de nationale veiligheid in het geding is en specifieke functies in vitale sectoren.

Vitale sectoren

Sectoren en delen van de infrastructuur die zo vitaal (van wezenlijk belang) zijn voor de Nederlandse samenleving dat uitval of ernstige verstoring ervan grote maatschappelijke schade tot gevolg kan hebben.

Toelichting fotografie

De AIVD streeft naar grotere transparantie en zoekt het midden tussen gewenste openheid en noodzakelijke geslotenheid. Door de fotografie komt de binding van de AIVD met de samenleving tot uitdrukking. De gebruikte fotocomposities geven een beeld van een veilige samenleving waarin geleefd, gewoond en gewerkt wordt.

De gekozen plaatsen en ruimtes hebben een openbaar karakter en vormen een afspiegeling van de Nederlandse samenleving in de meest brede zin van het woord. De speelse toepassing van bollen met beelden uit de omgeving suggereert tijd en beweging.

De beelden geven een sfeerbeeld en zijn niet direct gelieerd aan de inhoud van het jaarverslag.

Colofon

Uitgave

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
Afdeling Communicatie
Postbus 20010
2500 EA Den Haag

www.aivd.nl

Grafische verzorging

Zijlstra Drukwerk Communicatie en Design, Rijswijk

Fotografie

Annet Delfgaauw

April 2009

